

UK Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

**Název: Hospodářsko-sociální poměry v Kostelci
nad Labem 50. a 60. let 17. století**

Autor: Martin Rejšek

Vedoucí práce: PhDr. Roman Ferstl

2006

Práci jsem psal sám s použitím pramenů a literatury uvedené
v seznamu.

Obsah

Úvod.....3

METODY PRAMENŮ A LEKATURN.....7

1. STROJNĚ DĚJNÝ MĚRKY.....9

2. VZHLĚD MĚST.....12

3. OBYVATELSTVO.....21

3.1. POPULAČNÍ DEVIACE.....23

3.2. PODROBNĚ MĚRY V PODMĚNOSTI.....26

4. POZEMKOVÁ ÚZEMÍ NA ZÁKLADĚ GRUNTOVNÍCH KNÍH A BERNÍ
RULY.....40

4.1. POZEMKOVÁ ÚZEMÍ NA ZÁKLADĚ BERNÍ RULY Z ROKU 1629.....40

4.2. PUSTĚ A POHORBĚ GRUNTY.....43

4.3. NOVĚ OSADNĚ GRUNTY.....44

4.4. POTAHY, BRÁNY, OVCE A VÍNE.....47

4.5. OSTA PŮDA.....49

4.6. POZEMKOVÁ ÚZEMÍ NA ZÁKLADĚ HISTORICKÝCH KNÍH.....51

4.7. HOSPODÁŘSKÝ ROZSAH BILAN.....53

4.8. KUBINA LONČOVSKÝCH.....56

4.9. ŠUMAVO.....59

5. Charakteristika území v gruntovních knihách.....62

5.1. VÝZNAMNÉ ÚZEMÍ.....62

5.2. ČERNÝ GRUNTY, POZEMKOVÁ ÚZEMÍ A OSADNĚ GRUNTY.....65

5.3. KUPNĚ GRUNTY A ÚPRAVY.....67

5.4. GRUNTY A BORY.....69

5.5. PUSTĚ GRUNTY A JEJICH OSADOVÁNÍ.....72

5.6. ŠUMAVO GRUNTY.....74

5.7. TRHBY.....76

5.8. PLATBY Z POZEMKŮ.....79

5.9. MĚRY A ÚZEMÍ V ÚZEMÍ.....81

5.10. ŠUMAVO.....83

ZÁVĚR.....85

POUŽITÁ LITERATURA.....88

Děkuji vedoucímu diplomové práce dr. R. Ferstlovi za trpělivost a vstřícnost. Velký dík také patří dr. V. Beránkovi, který mi díky znalosti pramenných materiálů poskytl nedocenitelné rady a pomáhal mi vysvětlit nejasnosti a korigovat nepřesnosti.

Obsah

ÚVOD.....	5
METODY, PRAMENY A LITERATURA.....	7
1. STRUČNÉ DĚJINY MĚSTA.....	9
2. VZHLED MĚSTA.....	12
3. OBYVATELSTVO.....	21
3.1. POPULAČNÍ UKAZATELE.....	23
3.2. POMOCNÉ SÍLY V DOMÁCNOSTI.....	26
3.3. POČET ČLENŮ DOMÁCNOSTI.....	28
3.4. MANŽELSTVÍ.....	31
3.5. PROVĐANÉ A NEPROVĐANÉ ŽENY.....	33
3.6. MUŽI.....	35
3.7. SHRNUÍ.....	36
4. POZEMKOVÁ DRŽBA NA ZÁKLADĚ GRUNTOVNÍCH KNIH A BERNÍ RULY.....	40
4.1. POZEMKOVÁ DRŽBA NA ZÁKLADĚ BERNÍ RULY Z ROKU 1654.....	40
4.2. PUSTÉ A POHOŘELÉ GRUNTY.....	43
4.3. NOVĚ OSAZENÉ GRUNTY.....	44
4.4. POTAHY, KRÁVY, OVCE A SVINĚ.....	47
4.5. OSETÁ PŮDA.....	49
4.6. POZEMKOVÁ DRŽBA NA ZÁKLADĚ GRUNTOVNÍCH KNIH.....	51
4.7. HOSPODAŘENÍ RODINY BÍLKŮ.....	53
4.8. RODINA LOVICKÝCH.....	56
4.9. SHRNUÍ.....	59
5. Charakteristika zápisů v gruntovních knihách.....	62
5.1. VÝZNAMNÉ LOKALITY.....	62
5.2. CENY GRUNTŮ, POZEMKŮ A OSTATNÍCH NEMOVITOSTÍ.....	63
5.3. KoupĚschopnost obyvatel.....	64
5.4. GRUNTY A DOMY.....	67
5.5. PUSTÉ GRUNTY A JEJICH OSAZOVÁNÍ.....	67
5.6. SMĚNY GRUNTŮ.....	68
5.7. PŘÍPISY.....	70
5.8. PLATBY A POVINNOSTI.....	70
5.9. MĚSTSKÁ RADA V ZÁPISECH.....	74
5.10. SHRNUÍ.....	75
ZÁVĚR.....	78
POUŽITÁ LITERATURA.....	81

Úvod

Třicetiletá válka a její dopad na nejrůznější vrstvy obyvatel je tématem, které stále není badatelsky ukončenou kapitolou. Zkoumání hospodářských dějin v 2. polovině 17. století se těší zvýšenému zájmu o danou problematiku. Můžeme se setkat se studii staršího data, které ovšem nevyhovují metodickým přístupem. Tyto práce jsou obdivuhodně pestré, podepřené celou řadou archivních materiálů,¹ ale stále postrádáme dílčí studie sociálně-hospodářského charakteru. Přístup k menším hospodářským celkům a jejich zevrubná analýza je ovšem pouhým základem celkové přehledu historické epochy, která byla v dílčích momentech převratná pro vývoj celé Evropy. I v mikrohistorii se setkáváme s rozdílnými přístupy. Můžeme pracovat s konkrétními událostmi a zasazovat jejich význam do kontextu větších celků (např. velkostatek, kraj, region apod.), nebo se snažíme postihnout přímo události těchto celků nadřazených té nejzákladnější mikrohistorii.

Tato práce si neklade za cíl být kompletním pojednáním o problematice královských měst v Polabí v 17. věku. Snaží se být předpokladem pro další poznání, možností k podepření, vyvrácení, nebo korigování názorů a interpretací učiněných v souvislosti se zkoumáním větších celků. Studie chce směřovat k poznání sociálně-hospodářské situace v Kostelci nad Labem. Pro poznání a pochopení poměrů ve městě v 50. a 60. letech 17. století je potřeba sledovat dlouhodobější proudy a trendy. Celá práce se je snaží pojmenovat, analyzovat a interpretovat.

Důležitými aspekty jsou populační ukazatele, pozemková držba a celkový stav hospodaření obyvatel Kostelce nad Labem, který se na konci 16. století dostává pod přímé držení císaře a je přidružen pod Brandýské panství.

---

¹ V souvislosti s problematikou Kostelce nad Labem v 17. století se to nejvíce týká díla J.V. Práška.

Budeme se snažit zodpovědět, zda-li rodina po skončení 30leté války funguje standardním způsobem. Budeme analyzovat základní populační ukazatele a pokusíme se potvrdit údaje kombinací několika pramenů. K problematice pozemkové držby přineseme analýzu dlouhodobých tendencí, vedoucích k aktuálnímu stavu, který je zanesen v údajích Berní ruly. Berní rulu bereme jako bod, ke kterému, a od kterého vedou nitky vývoje. Je tedy důležité postihnout dlouhotrvající vazby k držení pozemků až do poloviny 50. let.

Důležitým ukazatelem je i koupěschopnost obyvatel a míra jejich zadluženosti. Zadluženost obyvatel Kostelce nad Labem a jejich platební morálka jsou důležitým předpokladem pohybu na trhu s nemovitostmi. Přineseme důkazy bídy či prosperity lidí žijících ve městě.

Metody, prameny a literatura

S ohledem na náplň a cíl práce je nejvíce používána statistika. Statistické údaje jsou dále interpretovány a porovnávány s údaji platnými pro celé Brandýské panství.

Základní literaturou, která se váže k dějinám Kostelce nad Labem je třídílné dílo J.V. Práška Brandejs nad Labem. Obecné informace přináší Schallerova Topographie des königreichs Böhmen.

K poddaným a selskému stavu získáme informace v monografiích Petráně a Krofty. Pramenem k poznání poddanské situace je i Archiv český.

K problematice berní nám poskytují informace díla Pešáka, Plachta, Sedláčka a Pekaře. Důležité údaje vyčteme v Berní rule.

V otázce týkající se populačních ukazatelů jsme nejvíce odkázáni na Soupis poddaných podle víry z roku 1651, protože jiné záznamy zaručující přehled obyvatel se nám nedochoval. Údaje je tedy možné vykládat s určitou mírou nejistoty.

Pro poznání hospodářské situace se opíráme o údaje zapsané v Berní rule, které mohou být do jisté míry potvrzovány zápisy v gruntovních knihách, díky čemuž se nám dostává plastičtější pohled na skutečnost. Díky Berní rule, jejíž náplní bylo zachytit berní okolnosti v kontextu celé země, můžeme sáhnout i ke srovnání, které se bude omezovat pouze na vybrané lokality v Brandýském panství. Rámec celého Brandýského panství nám přibližuje disertační práce V. Beránka. Další informace o hospodářsko-sociálních poměrech přináší studie Šulcova.

Archivní prameny týkající se majetkovými přesuny v rámci sledovaném městě jsou Kniha trhová a gruntovní, IV. Kniha gruntovní a V. Kniha gruntovní.

Kostelec nad Labem patří k nejstarším pojmenovaným vesnicím v
Mazanech, který byl původně kostelním územím, či "kostelcem".
Kostel sv. Martina byl nepochybně postaven již ve století 11.,
přesný doklad pro tuto událost však zatím chybí. V okolí tohoto
kostela začíná postupně vyvíjet osada. Kostelec se rozkládal na
křesťanské půdě od bývalé říšské Pševy. Zároveň sloužil jako
sídelní českých královských pánů, v jeho území sídlili spíše majitelé
z řady šlechticů. Vyššího významu bylo vysazení Kostelce die-
cézním pápou v 1227 Hyákem Benkem z Dubé. Důležitou roli pro
další rozvoj Kostelce sehrála blízkost dvou obchodních cest.
Kostelec se vždy postupně dostával na pozici lepešického a
obchodního centra regionu, podobně jako Brandýs, Čelákovice a
Lyta. Již od 14. století mnozí majitelé disponovali nulovým
právním. Ovšem neváhalo čerpat dědictví. Kostelec se zasloužil o
získání dalších privilegií. Nové privilegium bylo Kostelci uděleno
v panování Ladislava Pohrobka roku 1454. Jednalo se o výsadu
koupit vlniční suroviny levněji a dále. Další osud pro dějiny
městečka spadl do roku 1486, kdy byl Kostelec vyhozen králem
Vladislava povýšen na město. V 16. století se pod jménem Kostelec
přiděpsal zejména Jan Šlechta ze Vichové. Ten se za město postavil ve
sporu o rybníky s městem Nymburk a postaral se i o rozšíření
městečka privilegia a práva na rybníky konkrétně roku 1510.

Právník: Město nad Labem III, str. 77

Tato stránka je převzata z knihy: Město nad Labem III, str. 77. Texty jsou převzaty z
knihy: Město nad Labem III, str. 77. Texty jsou převzaty z knihy: Město nad Labem
III, str. 77. Texty jsou převzaty z knihy: Město nad Labem III, str. 77. Texty jsou
převzaty z knihy: Město nad Labem III, str. 77. Texty jsou převzaty z knihy: Město
nad Labem III, str. 77. Texty jsou převzaty z knihy: Město nad Labem III, str. 77.

Právník: Město nad Labem III, str. 77
Právník: Město nad Labem III, str. 77
Právník: Město nad Labem III, str. 77
Právník: Město nad Labem III, str. 77

1. Stručné dějiny města

Kostelec nad Labem vděčí svému pojmenování kostelu sv. Martina, který byl původně kostelem opevněným, čili "kostelcem". Kostel sv. Martina byl nepochybně postaven již ve století 13., písemný doklad pro tuto událost však nemáme.² V okolí tohoto kostela začíná postupně vyrůstat osada. Kostelec se rozkládal na královské půdě-od éry Elišky Přemyslovny zároveň sloužil jako zboží českých královen- přesto se v jeho držení střídali spíše majitelé z řad šlechty. Výrazným posunem bylo vysazení Kostelce dle zákupního práva r.1327 Hynkem Berkou z Dubé.³ Důležitou roli pro další rozvoj Kostelce sehrála blízkost dvou obchodních cest.⁴ Kostelec se tedy postupně dostával na pozici řemeslného a obchodního centra regionu, podobně jako Brandýs, Čelákovice a Lysá.⁵ Již od 14. století mohou kostelečtí disponovat mílovým právem.⁶ Ovšem ne všichni zástavní držitelé Kostelce se zasloužili o udělení dalších privilegií. Nové privilegium bylo Kostelci připsáno za panování Ladislava Pohrobka roku 1454. Jednalo se o výsadu konat výroční trh, který trval 8 dnů.⁷ Další mezník pro dějiny městečka spadá do roku 1486, kdy byl Kostelec výnosem krále Vladislava povýšen na město.⁸ V 16. století se pod rozvoj Kostelce podepsal zejména Jan Šlechta ze Všehrd. Ten se za město postavil ve sporu o rybníky s městem Nymburk a postaral se i o rozšíření městských privilegií o právo na týdenní koňský trh roku 1510.⁹

---

² Prášek, J. : Brandejs nad Labem, III., str.595

³ Toto privilegium potvrzuje královna Eliška r. 1328, Listiny jsou uloženy ve Státním okresní archivu v Mělníce, ve fondu Archiv města Kostelec nad Labem

⁴ Jednalo se o silnici vedoucí ze Saska k Dunaji (později silnice Lipská) a silnici vedoucí od Prahy do Budyšína, Prášek 596[^] Roubík, Silnice...

⁵ Beránek, V. : str22

⁶ Mílové právo, týkající se výčepu piva, bylo Kostelci uděleno v době, kdy jej měl v zástavním držení saský vévoda Rudolf, r. 1364 znovu potvrzeno Karlem IV., Prášek III, 598 (možná urbář z roku 1651!)

⁷ Prášek III, 599

⁸ Prášek III, 600

⁹ tamtéž

Dalšími z řady zástavních držitelů byli Vančurové z Řehnic, kteří celkovou kolekci privilegií rozšířili o právo na druhý výroční trh¹⁰ a od roku 1537 mohli pečetit i červeným voskem.¹¹ Městský znak a jeho užívání nemá přesnou listinnou oporu. Nevíme kým bylo znamení uděleno. Městský znak¹² se objevuje na pečetích v 17. století.

Obr.1 Pečeť s městským znakem

Velký zlom v dějinách Kostelce přichází v 80. letech 16. století, kdy Rudolf II. Ve snaze o rozšíření Brandýského panství dává pokyn k přípravě vyplacení Kostelce.¹³ Roku 1586 se císařovy tužby naplnily a Kostelec byl připojen k Brandýskému panství.¹⁴ Tím ztrácí ráz města věnného a stává se městem komorním.¹⁵

¹⁰ Prášek 601

¹¹ K tomuto právu, pečeti a pečetidlům blíže Příbyl, A. – Liška, K. : Znaký a pečete středoečeských měst, Praha 1975, str. 79-81. Autoři zde uvádějí, že v roce 1537 Ferdinand I. Potvrzuje právo užívat starodávnou městskou pečeť. Městský znak byl tedy odvozen od městské pečeti.

¹² Znak: Štít modrý se stříbrným kostelem s věžemi, stojící na zeleném trávníku, s otevřeným vchodem uprostřed kostelní fronty. Střecha kostela je červená a z ní vystupuje hranatá věžička ukončená špičatou červenou střechou se zlatou makovicí a křížkem. Další stříbrná věž s dvěma okny a červenou špičatou střechou stojí vpravo kostela. Při pravé straně nad kostelem je červený štítek s českým dvouocasým nekorunovaným lvem ve skoku doprava. Tamtéž, str. 79

¹³ Beránek, Confluens, Kosteletčí se vplácí sami...

¹⁴ Prášek III, 601, Brandýské panství spadá pod královskou korunu po povstání r. 1547, kdy odbojný Arnošt Krajír z Krajku je zbaven vlastnictví tohoto panství, Beránek – diz.str24, též Janáček, J. : České dějiny. Doba předbělohorská, kniha I., díl II., s.323

¹⁵ tamtéž

Ve století 17. se do dějin Kostelce pochopitelně zapsala největší měrou třicetiletá válka. Město nejvíce utrpělo vpády nepřátelských vojsk. Nejprve jej zpusťořili Sasové roku 1631. Kostelec byl jejich přítomností sužován po dobu několika měsíců. Saské vojsko bylo vytlačeno až zásluhou Albrechta z Valdštejna na jaře roku 1632.¹⁶ Další pohromu znamenalo obsazení Kostelce švédským vojskem v letech 1639-1640.¹⁷ Zbývající část 17. věku Kostelec přežívá v určitém poklidu a městská privilegia byla dalšími panovníky pouze potvrzována, nikoli však navyšována.¹⁸

---

¹⁶Městu se i poté příliš neulevilo, protože se v něm usídlil císařský generál von Hofkirchen. V Kostelci zůstal až do roku 1639. Prášek III., 604

¹⁷ Generál von Hofkirchen se snažil stáhnout se svým vojskem směrem ku Praze. Švédské a císařské vojsko však na sebe narazilo u Lobkovic, kde Banner svedl vítěznou bitvu a dokonce se mu podařilo svého soupeře na generálské pozici zajmout. Následovalo několik bezvýsledných pokusů Bannery z Kostelce vytlačit směrem ke Staré Boleslavi. Tento záměr se císařským podařil až na počátku roku 1640. Tamtéž. O pohybu vojsk blíže Prášek, Brandejs nad Labem, II.,

¹⁸ Prášek s. 606

2. Vzhled města

Jak již bylo výše uvedeno, původní osada se začala formovat kolem kostela sv. Martina, který leží na vyvýšenině.

Obr.2 Kostel sv. Martina

Patrně už v první polovině 15. století se začíná centrum přesouvat k toku řeky Labe, kde se prakticky stává vodní tvrzí, protože je ze všech stran obkloповána labskými rameny.¹⁹ Už v době předhusitské bylo město dobře opevněno²⁰ a vedly do něj dvě brány, přední (Pražská) a zadní (Písecká).²¹ Právo na vybudování hradeb bylo pravděpodobně uděleno v souvislosti s povýšením Kostelce na město a byly tedy patrně vybudovány koncem století patnáctého.²² Svůj pevnostní ráz si nadále udržoval i kostel sv. Martina, který se však postupně dostával na periferii hlavního osídlení města Kostelce.

¹⁹ Beránek, Kniha pamětní, s.67, k toku Labe blíže Prášek III., s.653-654

²⁰ Prášek III., 599

²¹ red. Prášek, Království české, také Prášek III., 657

²² Prášek III., 656. Hradby byly dřevěné

Pevnostní ráz Kostelec vykazoval zřejmě i v období husitské revoluce.²³

Kostelec bezesporu těžil ze své polohy při toku řeky Labe. Půda v polabské nížině se hodí pro pěstování obilí, při březích řeky se pro hrozbu každoročních povodní soustřeďovaly pastviny a louky²⁴, na pravém břehu tohoto toku se nacházely husté lesy, vyhledávané pro bohatost lovné zvěře a pro možnou těžbu dřeva.

Berní rula hodnotí role nacházející se v okolí Kostelce jako „role prostřední“. V blízkém sousedství však byla půda považována za „role výborné“. Z gruntovních knih vyplývá, že zejména oblasti stíhané každoročními záplavami jsou využívány jako pastviny a louky.

Půdy pro pěstování obilí nevhodné byly osazovány vinnou révou a chmelem.²⁵

Bohaté lesy, kterými se mohlo Polabí pyšnit, byly spravovány z brandýského zámku. Kolem Kostelce se rozprostíral les poleradský, kněžský a špitálský.²⁶

Pro svou polohu, která byla jednoznačně limitována rozvětveným tokem řeky Labe, bylo město vždy závislé na možnosti překonávat říční tok. Již ve 14. století fungoval při Kostelci přívoz,²⁷ který byl

---

²³ Nasvědčuje tomu i Žižkův výběr Kostelce jako vhodného místa úkrytu před Pražany na jaře roku 1424. Tuto domněnku vyjadřuje Beránek, V. : *Kniha pamětní Kostelce nad Labem*, SSH 21, 1995 s. 76. K události samé např. Šmahel, F. : *Husitská revoluce III*, Praha 1996, s.149

²⁴ Právě rozsáhlé louky a pastviny byly předpokladem pro intenzivní chov koní na brandýském panství viz Beránek, V. : *Hospodářskosociální poměry...* str.41

²⁵ Důkazy o pěstování těchto plodin přináší Liber memorabilium jak uvádí Beránek, V. : *Kniha pamětní Kostelce nad Labem*, SSH 21, 1995, str.74. Gruntovních knihách se setkáme s určováním lokalit např. „u staré vinice“.

²⁶ Tamtéž, str. 75, Beránek dále uvádí, že obec měla právo svobodně lovit ve „Třech koutech“.

²⁷ Přívoz měl dva majitele, 1. byl držitel města a 2. probošt Pražského kostela, který zároveň byl majitelem nedaleké Rudče. Zisk z prámu se dělil mezi oba držitele viz. Sedláček, A.: *Hrady, zámky a tvrze české*, díl 15, Praha 1998, s. 163-165

v průběhu zástavní držby Hynka Berky z Dubé nahrazen mostem.²⁸ Počet mostů pochopitelně časem rostl. Z náznaků v pramenech se můžeme domnívat, že v 2. polovině 15. století již Kostelec disponoval dvěma, a na sklonku století již třemi mosty.²⁹ Mosty však nebyly vždy v dokonalém technickém stavu, o čemž svědčí žádost Jana Šlechty ze Všehrd, který se obrací na krále Vladislava s prosbou na finanční výpomoc, jenž má být využita na znovu vybudování tří mostů.³⁰ Strategická důležitost hlavního mostu přes Labe byla potvrzena jeho poničením za třicetileté války roku 1639.³¹ Tok byl opět přemostěn po skončení válečné vřavy roku 1651.³²

Kostelec nad Labem se postupně stával jedním z obchodních a řemeslných center regionu, podobně jako Brandýs nad Labem, Čelákovice a Lysá nad Labem. Oblast Brandýského panství křižovaly rušné pozemní komunikace. Pražská cesta, přicházející od jihu do Brandýsa, která dále pokračovala na sever do Lužice. Další cesta procházela Kostelcem a Brandýsem, Čelákovici a Kolínem. Tato cesta byla pravděpodobně odbočkou silnice vedoucí ze Saska přes naše území do Vídně.³³

Jednou z dominant města byla i tvrz. Původní stavba spadá pravděpodobně do doby Elišky Přemyslovny, čili mezi roky 1310-1329. Tvrz měla charakter vodní pevnosti, chránil ji vodní příkopy a labské rameno.³⁴ Nachází se v severozápadní části města, dnešní dům č.p. 720. K této původně kamenné stavbě, byl později přidružen i dvůr, nazývaný kostelecko-rudečský, spravovaný z dvora jiřického.³⁵

---

²⁸ Most byl vybudován na vlastní náklady. Tamtéž

²⁹ Prášek III., s.659

³⁰ Sedláček, Hrad, díl 15., s.163-165,na opravu mostů, mlýna,dvou jezů a tvrže bylo do r. 1505 postupně vyčleněno 4000 kop grošů českých. K poloze mostů blíže Prášek III., s.659

³¹ Víme také, že jeden z mostů podléhal clu, které držel Izák Perlhofter. Prášek, II., str. 246

³² Prášek III., s.659-660

³³ Roubík, F. : Silnice v Čechách a jejich vývoj, Praha 1938, str. 30-31

³⁴ Kol. autorů : Encyklopedie českých tvrzí, 2.díl, Praha 2000, str. 316-317

³⁵ Prášek Brandejs III, str. 681

Jozka Olexa: Stará tvrz v Kustelci nedl Labem

Obr.3 Tvrz

K vrchnostenskému dvoru dále patřil také ovčín, pivovar a sladovna.³⁶ Tvrz, podobně jako mosty, nebyla vždy v dokonalém technickém stavu, o čemž svědčí opět dotace na její údržbu.³⁷ Veškeré zprávy o tvrzi a hospodářských budovách končí ve 2.pol. 17. století.

K dalším dominantám města bezesporu patřily dva kostely. Kostel sv. Martina a kostel sv. Víta.³⁸ Starším z nich je již několikrát zmiňovaný sv. Martin. Tato stavba spadá pravděpodobně do 2.pol. 13. století.³⁹ Původně byl tento kostel, postavený na vyvýšenině, opevněný a byl jednoznačnou dominantou pozvolna rostoucí osady na levém břehu Labe. První zmínku máme datovanou až do roku

³⁶ Tamtéž, Prášek dále tvrdí, že se zde nacházela i konírna, tato informace je ovšem sporná, protože není nijak pramenně doložitelná.

³⁷ Např. peněžní výpomoc Janu Šlechtovi ze Všehrd r. 1505, nebo výpomoc Mikuláši Vančurovi z Řehnic r.1537 a r.1548, tyto dotace byly určeny i na opravy jiných staveb a zpravidla byla určena výsledná částka k „prostavení“, Sedláček, A. : Hrady a zámky, str.163-165

³⁸ Židé synagogu nemají, ta je vybudována až ve století 19.

³⁹ Přesnější datování není pro absenci pramenů možné.

1361, další pak roku 1384. Jádrem dnešního kostela je vrcholně gotické, touto přestavbou sv. Martin prošel ve 2. pol. 14. století. Význam tohoto kostela spočíval v kumulaci funkcí farních a hřbitovních.⁴⁰ Na hřbitově u sv. Martina byli pochováváni křesťané. Pro Židovské obyvatelé Kostelce byl vyhrazen hřbitov v dnešní Neratovické ulici. Místo pro založení hřbitova získávají Židé až na samém sklonku 16. století.⁴¹

Po založení nového kosteleckého děkanátu⁴² v 1. pol. 15. století se sv. Martin stává jeho centrem.⁴³ Kostelu je také postupem času odkazován majetek, ze kterého později plynou zádušní platy.⁴⁴

V 2. pol. 15. století však sv. Martinu vyrostl na náměstí velký konkurent v podobě kostela sv. Víta. Po dokončení této stavby se postupně značná část pravomocí a správy – děkanské – přesouvá právě do kompetence kostela sv. Víta. Kostel byl ve své původní podobě rovněž gotický, na sklonku 15. století prošel přestavbou financovanou pány Sekerky ze Sedčic. Při kostele také existovalo záduší, které bylo postupně obohacováno.⁴⁵ Kostel prošel také renesanční přestavbou za doby zástavních držitelů Vančurů z Řehnic.⁴⁶

⁴⁰ Při kostele je i hřbitov, který svou funkci plní dodnes. V kostele samotném našli poslední odpočinek několik zástavních držitelů Kostelce a některým se dodnes zachovaly náhrobní kameny, umístěné pod kruchtou ve sv. Martinu. K náhrobním kamenům blíže Kilián, J. : Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka, Regionální muzeum Mělník 2004, str. 44-53

⁴¹ Obecní „pole“ bylo prodáno roku 1594. Židé si mohou místo ohradit jak chtějí, musí ovšem platit farní plat na svátek sv. Havla. Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 7

⁴² Kostelecký děkanát nabyt největší rozlohu v 17. století, kdy k němu byly přiřazeny farnosti Líbeznická, Čechelická, Kozelská, Lobkovická, Kinetická a Slezská. Na konci století se však tento rozsah zmenšuje o odpadnuvší farnost Líbeznickou, Čechelickou, Pakoměřskou a Hovorčovskou viz. Prášek, Brandejs III. Str. 641

⁴³ Ke kostelu sv. Martina a jeho výzdobě např. Podlaha, A., - Šittler, E. : Soupis památek historických a uměleckých, díl. 15 (Karlínsko), Praha 1901, str. 243-250, též Prášek, Brandejs III., 630-633

⁴⁴ K záduším a k platům zádušním blíže Prášek, Brandejs III. Str. 633-642

⁴⁵ Např. Beneš Sekerka ze Sedčic odkázal kostelu louku, pole, dvůr a dědiny viz. Sedláček, A. : Hrady a zámky str. 163-165. K záduším a k platům zádušním blíže Prášek, Brandejs III. Str. 633-642

⁴⁶ Prášek, Brandejs III., str. 630

Obr.4 Kostel sv. Víta

Na náměstí stála i radnice, tato původně renesanční budova bohužel roku 1551 vyhořela. Na radnici zasedala městská rada. Tato rada měla v 15. století 6 členů, později s růstem města vzrostl i počet radních na 12. Jak bylo zvykem, radní se postupně střídali v úřadu purkmistra, po oslabení postavení rychtáře jako reprezentanta soudní moci se smývá i rozdíl mezi zasedáním městské rady a soudu.⁴⁷ Kostelecká městská rada měla i právo vynášet rozsudky spadající do kategorie hrdelního práva. Ve městě byla i šatlava při Písecké bráně a na náměstí stál pranýř.⁴⁸

Obr.5 Radnice

⁴⁷ K tomu (stejně tak k městské radě, jejímu složení a pravomocem) Beránek, V. : Kniha pamětní Kostelce nad Labem, SSH 21, 1995, str.72-73, k městské radě též Prášek, Brandejs III., str.606-609

⁴⁸ Prášek, Brandejs III. 609

U náměstí nedaleko sv. Víta měla svou budovu i škola, která je již zmiňována v století 15. Tato škola byla školou dvoutřídní – partikulární.⁴⁹ Nebyla však jedinou školní budovou v Kostelci, další byla škola židovská.

Při městě také fungoval špitál, jehož založení je další neznámou v dějinách Kostelce. Správa této instituce ležela na bedrech špitálních úředníků, kteří byli uvedeni do úřadu na dobu jednoho roku. Financování špitálu probíhalo ze značné části díky kšaftům a za pomoci jiných darů.⁵⁰

Ve městě také fungoval pivovar se sladovnou. V době, kterou máme pod drobnohledem však již nebyl v provozu.⁵¹

V Kostelci, jenž opět vděčil hlavně rozvětvenému toku řeky Labe, fungovaly dva mlýny, jeden z nich byl určen pro císařské potřeby, druhý byl mlýnem soukromým.⁵² K mlýnům pochopitelně vedly mlýnské náhony. Kostelecký mlýn ovšem po válečných strážních zpustl a nefungoval.⁵³

Osada, která se nejprve rozkládala v okolí sv. Martina, se později dostala zcela na periferii a v pramenech je zmiňována jako předměstí.⁵⁴ Dále se v pramenech objevují i předměstí Pražské a

---

⁴⁹ Ke škole blíže Prášek Brandejs III. 642-647, též Beránek, V. : Kniha pamětní Kostelce nad Labem, SSH 21, 1995, str.74, o partikulárních školách obecně Winter, Z. : Život a učení na partikulárních školách v Čechách, Praha 1901

⁵⁰ Beránek, V. : Kniha pamětní Kostelce nad Labem, SSH 21, 1995, str.73, jednotlivé pozemky mohly být dále pronajímány a do špitálu pak byla odváděna dohodnutá nájemní částka viz V. kniha gruntovní

⁵¹ Původně byl pivovar v rukou měšťanů, na sklonku 16. století však postupně krachoval, po vykoupení Kostelce byly učiněny pokusy na obnovení výroby ve zpustlém pivovaru, tyto pokusy však vyšly na prázdno viz. Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry...str.165

⁵² Viz. Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry...str.186-205. Kostelecký mlýn v císařských službách byl po brandýském mlýnu druhý v objemu zpracovaného obilí.

⁵³ Že mlýn je pustý delší dobu značí zápisy, které specifikují polohu některých gruntů pomocí vyjádření „při pustém mlýnu“. Např. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 255/208. Jedná se o zápis z roku 1684

⁵⁴ Šlo o předměstí Brandýské

Písecké.⁵⁵ Na předměstích se samozřejmě nacházela i značná část gruntů, nebylo neobvyklé, aby majitel gruntu „uvnitř“ města vlastnil i pozemky na předměstí.

Pro Kostelec jsou důležité i rybníky. Rybářství v oblasti Brandýského panství mělo velmi příhodné přírodní podmínky, hlavně díky spletitému toku řeky Labe, vytvářející velký počet tůní a ramen. U Kostelce existovaly 4 sádky, v nichž bylo možno uchovávat až 200 džberů kaprů.⁵⁶ Při územním rozšiřování Brandýského panství v 80. letech 16. století se pod Brandýské panství dostala i oblast disponující hustou rybniční sítí mezi Kostelcem, Jiřicemi a Novou Vsí, kde se nacházely i rybníky Velký kostelecký a Šibeničnický, svou velikostí na Brandýském panství zcela výjimečné.⁵⁷ Chov se převážně orientuje na kapry a karase.⁵⁸ Byl již zmíněn i spor o rybníky s Nymburkem. Přimo ve městě se setkáváme s rybníkem nedaleko kostela sv. Víta, nevynikal však přílišnou kvalitou, byl spíše vodní nádrž. Obecní rybníky byly i u kostela sv. Martina. Městem dále protékala tzv.obecní strouha , která měla sloužit všem.⁵⁹

Při určování polohy některých gruntů se setkáváme s názvy jednotlivých lokalit. Nejčastějšími jsou Jahodiště, na Pískách, na Turným, a na Ouporu. Je zajímavé, že někteří pamětníci stále používají tato pojmenování jednotlivých lokací.

---

⁵⁵ Uváděno také jako Na pískách. Šlo o oblast kde se spojovala obě labská ramena.

⁵⁶ Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry...str. 148

⁵⁷ Do těchto rybníků se také vypouštělo nejvíce rybiho plodu, po 100 kopách násady, vrcholem rybníkářství na Brandýském panství zaznamenáváme na přelomu 16. a 17. století, zprávy z roku 1614 již naznačují, že rybníkářské aktivity klesají. Tamtéž, str.152-153

⁵⁸ Mezi lovené říční ryby patřily hlavně losos, kapr, karas, okoun, lín a štika

⁵⁹ I strouha byla využívána k rybaření. Pokud byla součástí určitého pozemku, majitel měl povinnost strouhu vyhloubit „podle starobylé povinnosti“. Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 93rev.

Obr.6 Kostelec nad Labem v Mullerově mapě z roku 1720

3. OBYVATELSTVO

Brandýské panství si připojením Kostelce nad Labem v roce 1586 velice polepšilo. Kostelec byl totiž jeho druhým nejlidnatějším městem. Mělo více jak dvojnásobný počet osedlých v porovnání se třetím nejlidnatějším městem panství – Čelákovickými.⁶⁰ Viz tabulka.

Sídelní struktura panství Brandýs⁶¹

Tabulka 1

Aglomerace	Počet osedlých ⁶²
Brandýs nad Labem	144
Kostelec nad Labem	133
Celákovice	54
Toušeň	40
Kochánky	37
Mečeříž	31
Zápy	31
Všetaty	30
Chotětov	27
Cečelice	26
Předměřice	25

⁶⁰ Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry...str. 31

⁶¹ Tabulka je převzata z Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry...str.32. Pro srovnání jsem uvedl pouze vybrané aglomerace. Kompletní sídelní struktura je tamtéž, str. 32-33

⁶² V Berní rule byla osedlost brána podle jednotlivých oblastí. V Kouřimsku byla berní jednotka pro osedlost vyčíslena na téměř 79 korců, po revisitaci 75 korců. Pekař, J. : České katastry 1654-1789, vyd. 2, Praha 1932, str. 18

V urbáři z roku 1651 je Kostelec označován za město. Podle měřítek nastavených v Dějinách obyvatelstva českých zemí patří Kostelec do měst páté kategorie s počtem obyvatel do 1200.⁶³ Na vývoj populace měla pochopitelně největší vliv válečná léta a to zejména po roce 1631, kdy české země pustošila nepřátelská vojska a ze saského ležení u Brandýsa nad Labem vzešla morová epidemie, která se postupně rozšířila na celé území.⁶⁴ Odhaduje se, že morové epidemii podlehl až 300 osob.⁶⁵ Nemáme bohužel možnost srovnání počtu obyvatel před a po skončení válečného konfliktu.

Význačným pramenem, jenž nám pomáhá nahlédnout na strukturu obyvatelstva po skončení třicetileté války je Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Tento pramen ovšem nemůžeme přijmout bez výhrad. Lidé zpravidla neznali přesně svůj věk a své stáří spíše odhadovali⁶⁶ a do Soupisu byli uvedeni jen obyvatelé ve zpovědním věku, čili přesný počet obyvatel neznáme.⁶⁷ Přes tyto nedostatky bychom neměli tento pramen opomenout, dává nám totiž orientační přehled o složení městského obyvatelstva, dostáváme i určité informace o četnosti a podílu řemesel. S vědomím možné nepřesnosti údajů, zkusme rekonstruovat věkovou strukturu v Kostelci na základě Soupisu (viz tabulka)

---

⁶³ Kol. autorů . Dějiny obyvatelstva českých zemí, 2. vydání, Praha 1998, str.50

⁶⁴ Tamtéž str.103

⁶⁵ Maur, E. : Populační vývoj komorních velkostaků

⁶⁶ Tamtéž str.106

⁶⁷ To také nebyl hlavní cíl při utváření tohoto soupisu

**Věková struktura Kostelce nad Labem na základě
Soupisu poddaných podle víry z r.1651**

Tabulka 2

Věková kategorie	Počet obyv. v dané kategorii	Vyjádření v %
do 10let	3	1.94
11-20let	38	24.5
21-30let	29	18.7
31-40let	28	18.06
41-50let	36	23.23
51-60let	9	5.8
61-70	12	7.74
nad 70let	0	0
celkem	155	100

Z tabulky jasně vyplývá, že nejsilněji byly zastoupeny kategorie od 11let do 50let. Do této skupiny spadá téměř 85% obyvatel uvedených v Soupisu. Co se týče dětí do 10let věku, jsou všechny tři dětmi Židů. U této kategorie však musíme brát v potaz, že děti byly zpravidla uváděny až od 10 let, tedy od věku, kdy šly poprvé ke zpovědi.⁶⁸ Nemáme tedy přesnou představu o skutečném počtu dětí .

Nejmladším uvedeným obyvatelem je tříletý chlapec, nejstarší osobou je žena ve věku 69let.⁶⁹ Nejsilněji zastoupená kategorie věku

⁶⁸ Jak uvádí Klímová v úvodu Soupisu poddaných pro kraj Kouřimský, bliže Matušková, L.-Pazdrová, A. : Věkové složení dětí v „Soupisu poddaných podle víry z r. 1651“, In: Historická demografie 17, Praha 1993, str.53-65

⁶⁹ S ohledem na výše uvedené námítky můžeme zpochybňovat uvedený věk této ženy, která navíc je žebráčkyní žijící ve špitále.

mezi 11-20 rokem je samozřejmě ovlivněna započtením děveček a čeledínů ve městě vypomáhajících.

Věkový průměr je 33,44 roku.

3.1. POPULAČNÍ UKAZATELE

Na základní populační ukazatele nám pomůže nahlédnout tabulka zobrazující způsob obživy domácnosti.

Tabulka 3

V čele domácnosti	počet	Vyjádření v %
vdova	11	17.74
hospodář ⁷⁰	10	16.13
řemeslník	29	50
podruh	7	12.9
žebráci	2	3.23
Žid	3	4.84
celkem	62	100

Vzájemný poměr mezi ženami a muži je 82:73 ve prospěch žen. Tento nepoměr je v této době velmi obvyklý, odráží se v něm totiž přicházení dívek z venkova do služby.⁷¹ V Kostelci můžeme napočítat 62 domácností. Plných 11 z nich vedou vdovy. Polovina domácností se živila řemeslem vykonávaným jedním z manželů, nebo jednotlivcem. Nejvíce bylo ve městě krejčích (6), dalšími v pořadí byli pekaři a řezníci. Je pochopitelné, že převažovala

⁷⁰ Nejsou zde započítány samostatně hospodařící vdovy

⁷¹ Obyvatelstvo českých zemí, str.106

řemesla hlavně k všeobecnému užitku. V Soupisu jsou dále uvedeni švec, tkadlec, zedník, tesař, šenkýř, mlynář, kolář, sládek, řezač, mládek, rybář, koželuh a provazník.⁷² Řemeslníci jsou uváděni i v Berní rule. Údaje tedy můžeme do jisté míry ověřit. Vzhledem k hlavní náplni obou pramenů ale nemůžeme očekávat, že se nám protnou veškeré informace. V Berní rule se nám objevuje 5 řemeslníků v Soupisu neuvedených. Jedná se o krejčího, handlíře ve víně, řezníka, kováře a ševce. Jelikož tyto řemeslníci nebyli uvedeni v Soupisu, můžeme předpokládat, že do Kostelce přišli v mezidobí, které od sebe dělí roky vzniku obou pramenů. Naproti tomu je v Soupisu uvedeno 12 řemeslníků,⁷³ kteří se ke své živnosti v Berní rule nehlásí. Tento fakt můžeme vykládat různě. Jednou z alternativ je předpoklad nerentabilnosti živností, kdy řemeslníci od provozování živnosti upouštějí. Druhým důvodem může být zatajení svého povolání s výhledem na nižší výměru berně⁷⁴ nebo je Berní rula ve svých zápisech nedůsledná. Shodné údaje máme u 5 řemeslníků. Náplní Berní ruly a Soupisu poddaných ovšem není stoprocentní zaznamenání živností v dané oblasti.

Díky městským knihám se nám dostává do rukou i údaj o řemeslech neuvedených ani v jednom z výše jmenovaných pramenů. Jde tu o „poctivé řemeslo dryáčnické“, které vykonával velmi příznačně Jan Dryáček,⁷⁵ dále se škála řemeslníků rozrůstá o uzdaře, bečváře a kožišníka.⁷⁶ Že tyto živnosti nefungují bezprostředně po skončení dlouholetého válečného konfliktů nás vůbec nepřekvapuje.

⁷² Na faře se jedna vdova živila jako kuchařka

⁷³ Jde o 3 pekaře, 2 podruhy mlynářské, koželuha, podruha rybářského, krejčího, tesaře, sládku, mlynáře a podruha.

⁷⁴ Při určení berně se přihlíželo i na vykonávané řemeslo. K určování berní - Pekař, J. : České katastry 1654-1789, vyd. 2, Praha 1932

⁷⁵ Jan Dryáček je uveden v zápise z roku 1667. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 150/313

⁷⁶ Uzdař je uveden v zápise z roku 1618, bečvář a kožišník v roce 1619. S ohledem na pracovní obor těchto řemesel nepřekvapí, že nejsou vykonávána po 30leté válce, tedy alespoň po jejím bezprostředním skončení a nejsou pak zanesena do Soupisu poddaných nebo do Berní ruly.

Deset domácností vedli hospodáři, dalších šest řídily vdovy, které samostatně hospodařily. Osm domácností vedli podruhové (v jednom případě podruhyně, ta však byla do tabulky zanesena jako vdova), kteří si nezřídka vydělávali i řemeslem.⁷⁷ Mezi způsoby obživy musíme zařadit i žebrání.⁷⁸ V Kostelci sídlilo podle Soupisu 13 Židů. V Kostelci žily celkem 3 židovské rodiny. U těchto rodin je učiněna poznámka, že zde žijí v nájmu, 2 jsou původem z Brandýsa a jedna z Bělé⁷⁹. Zařadili jsme je do zvláštní skupiny, protože tak činil i Soupis.

3.2. Pomocné síly v domácnosti

Domácnost dotvářely pomocné síly. Nejčastějším počtem na jednu domácnost byl 1-2 osoby, v jednom případě jich však v domácnosti pracovalo 5.

Více jak 50% všech pomocných sil v domácnosti představují ženy (dívky). Tyto dívky se pohybují ve věkovém intervalu mezi 12-19 rokem života, můžeme tedy předpokládat, že stávající povolání bylo pouze přechodné. Muži a chlapci se nachází mezi věkovými mantinely od 13-24let. Třináctiletý chlapec je pouze jeden, ostatní pomocníci se pohybují ve věku mezi 19-24lety. I v případě mužů, vypomáhajících v domácnosti můžeme pokládat, s ohledem na věk, jejich zaměstnání za určité životní intermezzo. Při zaměstnávání pomocných sil nezáleželo na tom, zda-li vede domácnost hospodář, či řemeslník. Počet pomocníků v domácnosti přímo souvisel s rozsahem půdy, kterou vlastnil „zaměstnavatel“. Nepřekvapí nás tedy, že nejvíce pomocníků potřebují sousedé s velikou držbou půdy.

⁷⁷ V pěti případech je uvedeno dvojí povolání např. Matouš Veselý je tkadlec a podruh

⁷⁸ Ve špitále jsou uvedeni dva žebráci, Kryštof Chromý, který uvedl, že mu je 22(!) let a 69letá Kateřina, vdova a žebrákyně. Pro srovnání uvedme, že v Brandýse byli ve špitále žebráci 3, všechny tři ženy, dvě vdovy a jeden sirotek (našemu sirotkovi však již bylo 65let)

⁷⁹ Do Kostelce přicházejí v letech 1649-1650, ve městě žijí v nájmu, čili podobně jako podruhové

Pět pomocníků v domácnosti pracuje u hospodáře s největší rozlohou půdy.⁸⁰

Zcela se vymyká jak údajům v tabulce, tak následnému komentáři zaměstnávání mládka v rodině sládka. Tento muž uvedl, že je čtyřicetiletý.

Pomocné síly v domácnosti

Tabulka 4

povolání	počet	Vyjádření v %
děvečka,děvka	12	50
čeled'	4	16.67
tovaryš	1	4.17
pacholek	1	4.17
pohúnek	1	4.17
děvečka/čeledín ⁸¹	2	8.33
čeledín/tovaryš	2	8.33
Celedín/pacholek	1	4.17
celkem	24	100

⁸⁰ Jedná se o Bohuslava Lovického, o kterém se ještě blíže zmíníme.

⁸¹ V těchto případech se uvádí dvojí funkce dotyčné osoby. Jejich funkce jsou zapsány před a za lomítkem

3.3. Počet členů domácnosti

Počet členů domácnosti včetně osob ve službě

Tabulka č.5

Počet členů domácnosti	Počet rodin	Vyjádření v %
1	14	22.6
2	23	37
3	14	22.6
4	7	11.3
5	2	3.2
6	0	0
7	1	1.6
8	1	1.6
celkem	62	100

Tato tabulka jasně ukazuje, že největší zastoupení měly v Kostelci rodiny s 1 až 3 členy. Údaje jsou ale velmi zkreslující, hlavně kvůli neuvedení dětí do věku 10 let v Soupisu. Rodiny s větším počtem členů jsou převážně rodiny hospodářů, kteří byli do určité míry závislí na najímání pomocných sil do domácnosti.

Pokusme se nahlédnout na rodiny bez osob ve službě. Dostaneme tak rámcový přehled o struktuře a složení rodiny.

Tabulka č.6 Počet členů domácnosti bez osob ve službě

počet členů domácnosti	počet rodin	Vyjádření v %	Počet dětí celkem	dcera	syn
1	12	19.35	0	0	0
2	37	59.67	3	3	0
3	10	12	10	3	7
4	2	3.23	4	1	3
5	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0
8	1	1.61	6	2	4
Celkem	62	100	23	9	14

Jak dokazuje tabulka, nejvíce rodin sestávalo ze dvou členů. V Soupisu jsou uvedeny rodiny, kde spolu žijí jen manželé. Zde si ovšem musíme uvědomit výše uvedenou námitku, která se týká uvádění (neuvádění) dětí v Soupisu. Mezi dvoučlennými rodinami se objevují i dvojice vdova-dcera.

Můžeme napočítat 12 rodin,⁸² kde je uveden pouze jeden člen.

Zajímavá je kategorie rodin sestávajících ze tří členů. Právě u tříčlenných rodin jsou nejčastěji uváděny děti.⁸³ Necelá polovina dětí uvedená v Soupisu žije právě v tříčlenné domácnosti. Ve všech případech šlo o rodinu se dvěma rodiči, nikdy se o děti nestaral

⁸² Jako rodinu-domácnost počítám i žebráky pomocníky na faře, kteří jsou pochopitelně bezdětní.

⁸³ I zde však musíme pracovat s faktem, že byly uváděny pouze děti zpovědního věku. Výjimkou jsou, zcela logicky, rodiny Židů.

(pokud nebudeme počítat 30letou ženu jako dítě) pouze jeden z rodičů, tak jak jsme viděli u dvoučlenných domácností. Z tohoto poznání vyplývá, že každá tříčlenná rodina měla na starost pouze jedno dítě (uvedené v Soupisu). Poměr mezi počtem synů a dcer (7:3 ve prospěch chlapců) je v rozporu s celkovou převahou děvčat žijících a pracujících ve městě, musíme ovšem brát v potaz značné procento děvčat najatých do služby ve městě, které výsledné číslo zkresluje ve prospěch ženské populace.

U dvou rodin o čtyřech členech opět pozorujeme rodinu s oběma rodiči. U jedné z rodin manželé vychovávali dva syny a v druhé rodině bylo pečováno o syna a dceru. Zcela výjimečná je rodina Žida Šalamouna.⁸⁴ Nejen že je rodinou nejpočetnější, ale díky jejich původu se dostáváme i k informacím o dětech do deseti let.⁸⁵ Šalamoun zplodil 4 syny, nejmladšímu jsou 3 roky.⁸⁶ Jeho bratrům bylo 6, 15 respektive 17 let. Dalšími dětmi jsou dvě dcery 8 a 19letá.

Celkový součet vyznívá příznivěji pro chlapce, kdy na jednu dceru připadají průměrně 3 synové. Věkový průměr dětí činí 15,87 roku. Nejmladším dítětem je 3letý chlapec, nejstarším uvedeným „dítětem“ je 30letá žena, která žije se svou matkou vdovou v jedné domácnosti. Nejstarším synem v Kostelci je mladík ve věku 22let.⁸⁷ Celou situaci také poněkud znejasňuje předpoklad, že i rodiny v Kostelci nad Labem se snažily pravděpodobně posílat své děti do služby, aby nezatěžovaly náklady na vedení domácnosti. Tento předpoklad ovšem nemůžeme nijak stoprocentně doložit. Lze jen poukazovat na některé ukazatele vedoucí k těmto dohadům. Jedním z dokladů

⁸⁴ Ve městě žili dva Židé se jménem Šalamoun a jeden se jménem Eliáš, v tomto případě šlo o Šalamouna, který do Kostelce přišel z Brandýsa nad Labem. Je zajímavé, že v Brandýse je v Berní rule uvedeno 14 pustých židovských domů. Šimon tedy zřejmě dal přednost usazení v Kostelci před novým obsazením pustého domu v Brandýse nad Labem, nebo opustil svůj dům v Brandýse a navýšil tak počet pustých domů uvedených v Berní rule. Pohybujeme se ale jen v rovině domněnek, bližší informace o pohybných Šalamounova opuštění Brandýsa nemáme.

⁸⁵ Nehraje zde roli zpovědní věk.

⁸⁶ Tím se také stává nejmladším uvedeným obyvatelem Kostelce.

⁸⁷ Zajímavý ukazatel, který nám napomáhá odhadnout přibližný věk, kdy se chlapci žení a staví na vlastní nohy.

podporujících hypotézu může být věk najímaných dívek v Kostelci, který je pod hranicí 19 let.

3.4. Manželství

Dalším velice důležitým ukazatelem poměrů ve městě je bezesporu stav manželský. Právě v této kategorii se nejvíce odráží sociální stabilita nebo nestabilita ve městě.

Tabulka 7 Podle stáří manželů

manželství	počet	Vyjádření v %
Starší je muž	32	71
Starší je žena	13	29
celkem	45	100

Převažující procento starších mužů v manželství nemůže brát jako určitou poválečnou abnormalitu. Do manželství se vstupoval až s určitým ekonomickým zázemím, které pochopitelně dosahovali spíše muži staršího věku, musíme také vzít v potaz otázku druhých sňatků. Jak bylo výše uvedeno, chlapci se do manželství dostávali nejpozději po dovršení 23 roku života.⁸⁸ U děvčat jsme svědky mírné

⁸⁸ Bereme-li v potaz, že se v Kostelci objevuje pouze 1 chlapec, který je stále uveden jako syn. Nebereme ale ohled na muže a chlapce zaměstnané na výpomoc, kteří jsou mimo manželství.

abnormality, kdy je uváděna dcera, která již je 30letá a je stále uváděna jako dcera.⁸⁹

Na základě podkladů uvedených v Soupisu se dostaneme k následujícím údajům o věkovém rozdílu partnerů.

Věkový rozdíl partnerů v manželství

Tabulka 8

Věkový rozdíl	Počet manželství	Vyjádřeno v %
žádný	3	6.67
do 5let	8	17.78
6-10let	14	31.1
11-15let	12	26.67
16-20let	3	6.67
21-25let	1	2.22
26-30let	3	6.67
nad 30let	1	2.22

Největší podíl manželství reprezentují sňatky, kde se od sebe manželé věkově vzdalují od 5 do 15let. Tuto okolnost musíme opět přičíst na vrub výše uvedeným skutečností. Největší věkový rozdíl mezi manželi byl 34 let. Muži v tomto sňatku bylo 67let a jeho choť teprve 33let.⁹⁰ Věkový rozdíl mezi partnery je samozřejmě ovlivněn i druhými sňatky, které uzavírají muži (zřídka i ženy) s věkově o generaci mladšími dívkami-ženami (muži).⁹¹ K podepření těchto tvrzení můžeme přidat několik informací, které získáme jak ze Soupisu poddaných podle víry, tak podle zápisu v V. knize gruntovní

⁸⁹ Jak již bylo uvedeno, žila tato žena s matkou vdovou, můžeme spekulovat, zda-li se chtěla i nadále starat o svou nezaopatřenou matku, nebo zda-li sama neovdověla a vrátila se ke své matce a do Soupisu tuto okolnost neuvedla.

⁹⁰ Jde o manžele Laštovičkovi, o kterých bude ještě řeč později

⁹¹ K nevýhodám těchto svazků blíže Obyvatelstvo českých zemí, str.111-112.

1604-1707 (folio 104/96). V zápise z roku 1660 se dovídáme, že u koupě asistovala „Magdalena, vdova po Laštovičkovi, ale už manželkou Jiřího Kocaty“. Záznamy v Soupisu poddaných zastihují Jana Laštovičku ještě naživu. Těší se stáří 67 let, zatímco jeho manželka (zde Mandelena) uvedla, že je jí 33 let. Budeme-li v kombinaci pramenů pokračovat, zjistíme, že Jiří Kocata není uveden v Soupisu poddaných, ale je zanesen v zápise v Berní rule. Musel tedy do Kostelce přijít v mezidobí 1651 a 1655.⁹² Jiří Kocata se živí jako řezník. V Berní rule se ovšem setkáváme také stále s Janem Laštovičkou. Ten tedy zemřel v mezidobí 1655-1660. Díky těmto informacím se nám tedy do rukou dostává modelový případ, na kterém lze dokázat určité postupy při uzavírání manželství. Manželka Jana Laštovičky je v prvním manželství více jak dvakrát mladší, můžeme tedy předpokládat, že nebyla první ženou Jana Laštovičky. Vdova po Janu Laštovičkovi Magdalena (bylo jí maximálně 42 let) velmi rychle uzavírá další sňatek, což nám naznačuje zápis, který Magdalenu uvádí ještě pro jistotu s označením „vdova po Janu Laštovičkovi“. Magdalena si druhým sňatkem pravděpodobně polepšila, protože Jiří Kocata byl „sousedem“, kdežto Jan Laštovička byl „chalupníkem“.

Největší zastoupení mají sňatky partnerů věkově od sebe vzdálených od 6 do 15 let. Těžko se dá vysledovat dlouhodobý trend pouze z jednoho pramene. Nemá smysl se pouštět do zavádějících nepodložených interpretací.

Pokud celkovou situaci porovnáme v kontextu údajů uváděných v Dějinách obyvatelstva českých zemí, nedostáváme se do příliš červených čísel. Můžeme tedy usuzovat, že postavení rodiny se postupně začíná normalizovat. Svědectvím může být 11 sňatků uzavřených mezi partnery buď shodného věku nebo ve věkové disproporci do 5 let

---

⁹² Určitě nešlo o žádného pomocníka uvedeného v Soupisu poddaných, protože žádný čeledín se nejmenuje Jiří.

3.5. Provdané a neprovdané ženy

Jak bylo výše dokázáno, dívky do 19 let věku byly převážně najímány do služby ve městě. Nejmladší nevěstou je 17letá dívka a spolu se svým 19letým manželem tvoří vůbec nejmladší pár ve městě.⁹³ Dalšími jsou manželky ve věku 18 a 19let.. Nízký počet provdaných v této věkové kategorii není nijak nenormální.⁹⁴

V kategorii 20-30let zbývá neprovdaných 6 dívek, z tohoto počtu je však pouze jedna děvečkou, ostatní dívky jsou dcerami ve věku 20-24let. Jedna z neprovdaných dcer dosáhla věku 30let.

Pokud však žena přesáhla 30let svého věku, v žádném případě není uváděna jako neprovdaná. Všechny ženy bez sňatku jsou vdovami.

V kategoriích od 20-50let žije v manželském svazku téměř 75% všech žen. Nejstaršími manžely ve městě je pár sestávající z 60leté ženy a jejího chotě, který je ještě o 7 let starší.

---

⁹³ Shodou okolností jde o manžele židovské

⁹⁴ Srovnání s Obyvatelstvo českých žen, str. 111

Věk provdaných a neprovdaných žen a dívek

Tabulka 9

Věk žen a dívek	Celkový počet	Provdané	Provdané, vyjádřeno v %
Do 14let	6	0	0
15-19let	6	3	8.75
20-30let	15	9	60
31-40let	20	16	80
41-50let	16	13	81.25
51-60let	6	3	50
60-70let	3	1	33.33
Celkem	82	45	54.88

3.6. Muži

Jedinými svobodnými muži ve městě jsou zástupci z řad najímaných na práci a synů žijících v rodinách. V žádném případě se nevyskytuje svobodný muž vedoucí početnější domácnost, nebo se starající o výchovu dětí. Muž braný jako živitel a hlava rodiny, měl pochopitelně větší pravděpodobnost sňatku a pokud ovdověl, takřka okamžitě vstupoval do manželského stavu s jinou manželkou.⁹⁵ Jedině ženy vdovy jsou uvedeny v domácnosti, kde mají na starost i výchovu dítěte.⁹⁶

⁹⁵ Nová manželství vdov a vdovců můžeme potvrdit i na základě gruntovních knih, kde v zápisu můžeme naléznout jasné uvádění nového a starého příjmení, kdy je zdůrazněno, že dotyčná vdovou.

⁹⁶ Vždy byla v domácnosti pouze dcera, nikdy se vdova nestarala o syna.

3.7. Shrnutí

Třicetiletá válka, která velice citlivě zasáhla naše území, měla nejdrtivější dopad právě v námi sledovaném Polabí. Oblast kolem toků řek Labe a Jizery, která byla výhodná pro obývání i pěstování obilí se ukázala jako nevýhoda právě v tomto válečném konfliktu. Blízkost Kostelce k sídelnímu městu měla za následek průchody vojsk touto oblastí. Vyloženou pohromou pro obyvatelstvo celého brandýského panství se stal rok 1631, kdy krajinou táhlo saské vojsko. Právě v této době se z vojenského ležení začíná šířit mor. Další nepříjemnou anabází bylo přezimování švédských vojsk v Kostelci na přelomu let 1639-1640. V těchto letech se válka přestěhovala přímo pod okna obyvatel Kostelce. Úbytek obyvatelstva v Kostelci a potažmo na celém brandýském panství však nemůžeme přičítat jen řádění vojsk v bezprostředním okolí. Velký vliv na exodus obyvatel mělo neúměrné zvyšování kontribucí, které neúnosně zatěžovalo každého hospodáře. Z Kostelce se po saském tažení odstěhovalo 20 hospodářů.⁹⁷ Na celém brandýském panství klesl počet osedlých pod 80% předválečného stavu.⁹⁸ Tento hromadný odchod z gruntů ovšem nemusel mít definitivní platnost. Celá řada sousedů z Brandýsa, Kostelce, Čelákovic a dalších míst prchají do Prahy, kde čekají na uklidnění situace v nepoměrně bezpečnějším městě.

Po dalším vpádu švédsko-saských vojsk a jejich usazení se v sousedním Brandýse nad Labem bylo celé panství včetně Kostelce v naprosto katastrofálním stavu. Pokračoval i masivní odchod z gruntů, které nemohly uživit hospodáře a jejich rodiny. Právě okolnost, zda-li se podaří či nepodaří osít, rozhodovala o setrvání

---

⁹⁷ Šulc, J. : Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16.-18.století, In.: Confluens 1, 2005, str.14

⁹⁸ Tamtéž

majitele při jeho gruntu. Počet osedlých na panství se odhadoval na 15% původního stavu.⁹⁹

I když po roce 1635 docházelo k určité stabilizaci situace, tyto záchovné snahy však vzaly za své v roce 1639 kdy na brandýském panství operoval švédský vojevůdce Banner. Ten vedl vojsko do Čech a dostal se i k Praze a rozkázal ji bombardovat. Po zprávách o vyslání císařského vojska z jihu Čech se Bannerova vojska stáhla do Kostelce, Brandýsa a okolí.¹⁰⁰

Při válečných událostech Kostelec doplácel právě na polohu poblíž toku řeky Labe. Důležitou strategickou okolností byla i blízkost brodu, který byl vyhledáván při překračování řeky. Ležení švédské armády v Kostelci se samozřejmě opět neblaze podepsalo na tak již zdecimovaném obyvatelstvu. Zimní švédské ležení zcela zpusťořilo celý kraj. Švédové při shánění potravin a píce nikterak nešetřili domácí obyvatelstvo. Lidé byli nejen obráni o jídlo a píci, byli také mučeni a ponižováni řádicími vojáky. Z důvodu ohrožení vlastního života opět prchá celá řada obyvatel do Prahy, kde se snaží vyčkat zlepšení situace. Po uklidnění jsou obesíláni tito uprchlíci s dotazem, zda-li neupouští od městského práva.¹⁰¹

Nutno dodat, že ani „osvoboditelské“ císařské vojsko se k domácím nechovalo jako k vlastním. Obyvatelstvo bylo opět týráno velmi nelidským způsobem. V této kritické situaci se sáhlo k logickému kroku, a tím bylo prominutí kontribucí a podpora výsevu obilí.¹⁰²

---

⁹⁹ Tamtéž, str.16. Nesmíme ovšem zaměňovat pojmy počet osedlých a počet obyvatel. K osedlosti Pekař, J. : České katastry,

¹⁰⁰ Prášek, Brandejs II., str. 7-19

¹⁰¹ Jsou známy případy, kdy se sousedé nechtějí vracet na své grunty, ale také případy opačné, kdy se majitel po celkovém uklidnění situace chce vrátit na svůj grunt. Viz. Prášek, J.V.: Brandejs nad Labem, díl II., Brandýs nad Labem 1910, str.15

¹⁰² Tamtéž, str17

Brandýskému panství se nevyhnuly ani válečné operace spadající do let 1642-43 a 1643-48, ale jakým způsobem byl přímo postižen Kostelec nevíme. Máme jen zprávu z roku 1643 kdy švédský generál Torstenson táhl přes Labe pod Kostelcem.

Bezprostředně po skončení války se zrychluje tempo osidlování pustých gruntů.¹⁰³ Tímto znovuosídlením se samozřejmě připravuje pro určitou populační stabilizaci.

Je velikou škodou, že nemáme dostatečné srovnání, které by nám pomohlo porovnat demografickou strukturu v Kostelci před a po skončení války.

Pokud se podíváme na údaje zanesené do Soupisu poddaných podle víry z r.1651, můžeme spolehlivě dokázat, že se situace ve městě necelé tři roky po skončení 30letého válečného konfliktu začíná stabilizovat. Svědčí o tom hned několik ukazatelů. Začíná opět fungovat rodina. Přes 80% žen ve věku 31-50 let žije v manželském svazku což, přihlédneme-li k nedávné válce, svědčí o uzavírání druhých sňatků. Ve městě nežije žádný svobodný samostatně se živící hospodář nebo řemeslník. Jedinými samostatně pracujícími jsou ženy-vdovy. Ženy nad třicet let svého věku byly všechny alespoň v jednom manželství, protože jsou buď provdány nebo označeny jako vdovy.

Důkazem, že rodiny byly válkou velmi silně zasaženy, je vysoký počet vdov, které hospodaří samostatně. Přesto se ani v této otázce celkový stav neukazuje jako sociálně neudržitelný, máme spíše víc dokladu o příznivých trendech ovlivňujících sociální skladbu Kostelce nad Labem jako celku.

---

¹⁰³ Šulc ukazuje, že se na jím sledovaných lokalitách během let 1650-1654 dostal počet poddaných na úroveň 61% předválečného stavu. Viz. Tamtéž str.19. Bohužel nemáme dostatečné údaje na stejnou analýzu přímo pro město Kostelec. Oživení osidlování gruntů a s tím spojené koupě gruntů můžeme sledovat pouze na základě gruntovních knih.

Bohužel jako již po několikáté si musíme postesknout, že Soupis neobsahuje informace o malých dětech vychovávaných v rodinách.

Pokud máme údaje z roku 1651, které ukazují standardní skladbu obyvatel nedlouho po skončení války, můžeme usuzovat, že se celková hmotná situace zklidňovala již v letech předešlých a struktura rodiny, do které jsme mohli nahlédnout v roce 1651 má poněkud hlubší vývojové kořeny. Ve městě se užívali i řemeslníci vzájemně si konkurující, i když jde hlavně o řemesla týkající se každodenní potřeby. O poměrné stabilitě domácností a jejich hmotném zajištění svědčí najímání pomocníků do domácnosti.

4. Pozemková držba na základě gruntovních knih a Berní ruly

Při snaze o rekonstrukci pozemkové držby v Kostelci 17.století nejsme odkázáni pouze na Berní rulu z roku 1654, ale můžeme nahlédnout i do gruntovních knih, což nám prostor ke sledování vývoje po celé 17. století a nemusíme analyzovat informace pouze z jednoho zdroje. To je velmi důležité, protože díky tomuto přehledu se můžeme vyhnout určitým zjednodušujícím pohledům. Na základě analýzy knih gruntovních můžeme s větší jistotou sledovat zásadní přelomové válečné roky, spojené hlavně s vpádem nepřátelských vojsk do oblasti brandýského panství. V předchozí kapitole jsme naznačili, že Kostelec nad Labem v rovině sociální skladby vykazoval neklamně znaky stability a vyslovili jsme hypotézu, že tento stav musel mít hlubší kořeny. Na základě analýzy pozemkové držby se budeme snažit podpořit. Hmotná situace byla nezbytným předpokladem pro stabilitu domácností.

4.1. Pozemková držba na základě Berní ruly z roku 1654

Berní rula je i přes své vážné nedostatky důležitým pramenem pro poznání hospodářské situace v Čechách nedlouho po ukončení dlouhotrvajícího celoevropského konfliktu. Berní rula byla sestavována pověřenými úředníky s jasným cílem. Tím mělo být přesnější zaznamenání počtu osedlých poddaných a tím zefektivnění výběru berní. Právě rozvrat, který znamenala pro berní soustavu 30letá válka byl hlavním impulzem k sestavení daného dokumentu. Na sněmu v roce 1652 bylo ustaveno, že komisí mají být zaznamenány údaje nejen o sedlácích (ve městě o susedech), ale i o chalupnících a domkářích (zahradnících). Záznam měl být veden i o

pustých gruntech. Na těchto obecných předpokladech tedy vznikla v mezidobí 1654-1655 Berní rula. Přestože údaje jsou v mnohých případech pouhým odhadem, dochoval se nám pramen nesporného významu. Berní rule se však dostalo velké kritiky, hlavně kvůli ne vždy zcela spravedlivému posuzování „osedlého“.¹⁰⁴

Díky dochování gruntovních knih, můžeme informace z obou zdrojů postavit vedle sebe, navzájem je kombinovat, doplňovat a ověřovat, i když jde pouze o informace shromážděné k roku 1654 (1655). Údaje byly několikrát korigovány a neustále sílil hlas po novém způsobu výpočtu berně.¹⁰⁵

Pozemková držba na základě Berní ruly z roku 1654

Tabulka 10

Kostelec nad Labem	Celkový počet	Držba půdy celkem (strychy)	Držba půdy-průměrně (strychy)
sousedí	18	602	33.44
chalupníci	23	163	7.1
zahradníci	7	0	0
<i>celkem</i>	48	765	<i>x</i>

Z celkového počtu 86 míst v Kostelci nad Labem je 19 (22,1%) míst sousedských. Pouze jedno susedské místo je uváděno jako pusté. Tato místa disponují také největší rozlohou půdy. Z celkových

¹⁰⁴ Osedlým byl hospodář, který oséval více jak polovinu rolí a podléhal robotě potažní vůči vrchnosti. K osedlosti Pekař, J. : České katastry, str. 9

¹⁰⁵ V roce 1684 byla připravován nový výpočet berně hrabětem Františkem Oldřichem Kinským. K vývoji českých katastrů blíže Pekař, J. : České katastry,

662 strychů¹⁰⁶ půdy je uvedeno pouze 60 (9%) strychů neobdělávaných, lépe řečeno pustých.

Chalupnická místa tvoří nejpočetnější skupinu. Z 35 (40,7% celkového počtu míst) chalupnických míst je obsazeno 23 (65,7%) a z 221 strychů půdy je obděláváno 163 (73,8%). Zahradnická místa (32-tj.37,2%) jsou obsazena pouze z 22,6%. Tato místa nemají žádnou půdu.

Z celkové výměry 883 strychů zemědělské půdy v Kostelci je obsazeno 765 strychů (86,6%). Na základě těchto údajů, můžeme usuzovat, že hospodářská situace v Kostelci se již dostává do stádia určité stability. Je jasné, že údaje uvedené v Berní rule nemůžeme brát jako stoprocentně spolehlivé, ale snaha o osídlování pusté půdy je na první pohled patrná. Jak již bylo uvedeno výše, pro hospodáře bylo nejdůležitější, zda-li bude schopen osít nebo ne. To také určovalo jeho ochotu či neochotu hospodařit na gruntu. Pokud tedy v Kostelci v polovině 50.let je téměř 90% půdy v rukou různých majitelů, můžeme usuzovat, že panuje zvýšená sebedůvěra hospodářů. Přesto musíme s tímto procentuálním vyjádřením operovat opatrně, protože na základě dekretu mohla být část půdy odepsána tak, aby z ní nebyla vypočítávána berně. Nemůžeme tedy předpokládat, že bylo obhospodařováno 90% předválečné zemědělské půdy (viz. níže)

---

¹⁰⁶ Strych neboli korec, jde o starou plošnou míru. Můžeme se setkat i se synonymem „jitro“. V převodu rozloha činí 2877m².

4.2. Pusté a pohořelé grunty

Pusté grunty a pohořelé grunty

Tabulka 11

Kostelec nad Labem	Celkový počet	Volná půda (strychy)
Sousedský	1	60
Chalupnický	12	58
Zahradnický	25	0
<i>celkem</i>	38	118

Nahlédneme-li na údaje v tabulce číslo 11, jasně uvidíme, že největší zájem byl o pusté sousedské grunty. Vzájemný poměr mezi obsazenými a pustými grunty v Kostelci je 18:1, což jednoznačně dokazuje snahu obsadit právě tuto půdu. Sousedské grunty disponovaly větší rozlohou půdy, tím lákaly nové hospodáře. Co se týče ostatních pustých gruntů, ne vždy byla situace jednoduchá, protože byly tyto grunty často zadlužené ještě od dřívějšího majitele. Chalupnická místa se již netěší tak velké pozornosti a pustá místa zahradnická jsou zcela na okraji zájmu o nové osazení. Tato situace ovšem není nijak nelogická. Prioritním zájmem bylo vždy uživit rodinu a sebe, proto jsou vyhledávány spíše větší rozlohy půdy. Pokud šlo osazování pustých míst, můžeme předpokládat, že jako první se jevil zájem o pustá místa s kvalitnější půdou.

Ve 20 případech drží majitel ještě pusté místo či dům. Ve většině případů, je zaznamenáno, že drží ještě „místo pustý“, pokud ovšem je toto místo uvedeno jménem, není v rule, kromě jednoho případu, uvedeno jako místo pusté.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Jedná se o místo „Eliášovský“, které je uvedeno i jako místo pusté

4.3. Nově osazené grunty

Nově osazené grunty 1

Tabulka 13

Kostelec nad Labem	Celkový počet	Rozloha půdy (strychy)
sousedé	1	53
chalupníci	3	156
zahradníci	0	0
<i>celkem</i>	<i>4</i>	<i>209</i>

Tabulka 14 Nově osazené grunty 2

Brandýské panství	Celkový počet
sousedé	34
chalupníci	34
zahradníci	6
<i>celkem</i>	<i>74</i>

Tabulka 15 Nově osazené grunty 3

Nově osazené grunty	Brandýs nad Labem	Celákovice
sousedé	0	0
chalupníci	2	0
zahradníci	3	0
celkem	5	0

. Porovnejme i dostupné informace o nově osazených gruntech v Kostelci, Brandýse a Čelákovcích a postavme vše do kontextu celého Brandýského panství.

Zasadíme-li tyto údaje do kontextu celého Brandýského panství, dopracujeme se k podobným výsledkům. Jen naprosté minimum sousedských gruntů je uvedeno jako místo pusté. To je poměrně zajímavá informace, která ukazuje na zájem osidlovat pustá místa a hospodařit v oblasti, která byla válečnými útrapami velmi silně postižena. S pustými chalupnickými místy je to horší, podobně jak již bylo uvedeno v Kostelci. Velký počet pustých zahradnických míst je uváděn jak v Kostelci, tak v celém panství. O obsazení zahradnických míst, která tvoří naprostou většinu pustých míst na brandýském panství, je tedy prokazatelně velmi malý zájem.

Na brandýském panství bylo zapsáno 197 sousedů v městech a sedláků, jako pohořelá a pustá jsou ovšem uvedena pouze 3 respektive 4 místa. Celkový počet chalupníků byl vyčíslen na 194, 2 místa jsou pohořelá a 44 míst bylo pustých.

Údaje o nově osazených místech máme díky Berní rule už od roku 1652. Jasně ukazují na akceleraci vývoje nového osidlování brandýského panství. Pro tento vývoj samozřejmě musely být položeny základy již v dřívější době. Můžeme tedy předpokládat, že se situace na panství začíná stabilizovat již na konci války.¹⁰⁸ Nově osazených sousedských míst na Brandýském panství v roce 1652 bylo 6, v roce 1653 13 a v roce 1654 jich bylo 15. Podobně byla osazována i místa chalupnická, kdy v roce 1652 přibylo 11, 1653 14 a v roce 1654 9 míst. Zahradnická místa, těšící se malému zájmu, mají pro rok 1652 přírůstek 3 nově osazená místa a stejný počet jich připadá na rok 1654.

V Kostelci je jako nově osazené sousedské místo uvedeno jedno, s rozlohou půdy 53 strychy. Nově osazená chalupnická místa jsou 3. Všechna tato místa mají shodnou velikost 52 strychy. Tato nová osazení spadají do roku 1652, pro další roky tj. 1653 a 1654 nezaznamenáváme žádný přírůstek nově osazených míst.

Otázka pustých míst se ukazovala jako velmi nepříjemná. Byla řešena několika způsoby. Část zarostlých polí mohla být dekretem místodržícího odepsána,¹⁰⁹ na jinou část pustého pole mohla být zavedena tzv. suspenze, čili překlennovací lhůta 3 let na obnovu pole. Pro ekonomicky svízelnou situaci se nedařilo zprovoznit příliš mnoho pustých polí a suspenze se povolovaly ještě v 80. letech.¹¹⁰ Díky gruntovním knihám víme, že ještě celá řada gruntů prodávaných v 70. a 80. letech byla v zápise označována jako místa pustá. Hlavní boom prodeje pustých gruntů ovšem zaznamenáváme v letech 50. a 60. Pustá místa šlo pořídit velmi levně, nebo si je zájemce mohl pořídit jen za převzetí pohledávek, které se k danému gruntu vázaly.

¹⁰⁸ Svědčí o tom i populační ukazatele, jak už bylo výše dokázáno

¹⁰⁹ Odpis byl důležitý kvůli výpočtu berně, která se orientovala na základě osedlosti. Osedlost se vývojem měnila a vyvíjela v souvislosti se snahami o dokonalejší berní vyjádření. K problematice osedlosti Pekař, J.: České katastry 1654-1789, vyd. 2, Praha 1932

¹¹⁰ Pekař, J. : České katastry 1654-1789, vyd. 2, Praha 1932, str. 37

V Kostelci se městská rada také snažila řešit problém pustých míst.¹¹¹ V její kompetenci bylo hlavně kontrolovat dle zápisů stav zadluženosti pustých gruntů.

4.4. Potahy, krávy, ovce a svině

Potahy, krávy, ovce a svině

Tabulka 16

Kostelec nad Labem	potah	Kráva /jalovice	ovce	Svině
sousedí	39	49/37	15	49
chalupníci	18	56/37	0	52
zahradníci	0	13/5	0	10
<i>celkem</i>	<i>57</i>	<i>118/79</i>	<i>15</i>	<i>111</i>

Tabulka 17

Brandýské panství	potah	Kráva/jalovice	ovce	svině
<i>celkem</i>	<i>687</i>	<i>1370/888</i>	<i>809</i>	<i>1089</i>
Podíl z celku Kostelce v %	8.3	8.6/8.9	1.8	10.2

¹¹¹ Pustá místa se obsazovala pozvolna a radní zpravidla vycházeli zájemcům vstříc. Jako příklad poslouží žádost z roku 1677, kdy purkmistr a radní jsou dotázáni zda-li „bude dopřán grunt pustý beze všeho dobytka koňského a rohatého“. Ke gruntu přináleželo 16kop a 59 záhonů. Dříve byl grunt prodán za 400kop. Po konzultaci s panem děkanem byla cena sražena na 350kop. Splátky byly vypočteny na velmi přijatelných 6kop. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 215/372

Počet potahů v Kostelci tvoří 8.3% všech uvedených v Berní rule na brandýském panství. Více jak 68% potahů v Kostelci patřilo sousedům, což je s ohledem na výši držené půdy zcela logické, stejně jako absence potahů u zahradníků. Poměrně překvapivý je údaj uvedený u Jana Janyše, který (přestože je chalupník a vlastní pouze 15 strychů půdy) vlastní 6 potahů, tedy nejvyšší počet v celém Kostelci. Soused Bohuslav Lovický spravující 143 strychů (nejvíce v Kostelci) si vystačí se čtyřmi potahy.

Počet krav v Kostelci tvoří 8.6%,¹¹² jalovice 8.9%, ovce 1.8%, svině 10.2% celkového počtu v celém panství. Jak je tedy patrné, nejmenšímu zájmu se těšil chov ovcí. Na celém Brandýském panství byli zachyceni jen 3 ovčáci a 10 ovčáckých pacholků.

Brandýské panství bylo ovšem známo pro chov koní. Prášek přichází s teorií, že v Kostelci měly být císařské konírny. Pro toto tvrzení však není známé pramenné potvrzení.¹¹³

---

¹¹² V Kouřimsku bylo o 50% krav méně než by podle zemědělské plochy mělo být. Chov hovězího dobytka tu tedy nehrál tak důležitou roli, na rozdíl od krajů horských. Viz Pekař, J. : České katastry 1654-1789, vyd. 2, Praha 1932, str. 17

¹¹³ V Kostelci jsou doloženy stáje, jejich význam však je neurčitý.

4.5. Osetá půda

Podíl oseté půdy v Kostelci nad Labem dle Berní ruly¹¹⁴

Tabulka 18

Kostelec nad Labem	Celková výměra půdy(strychy)	Oseto na zimu (strychy/%)	Oseto na jaře (strychy/%)
sousedí	602	244/40,5	134/22,3
chalupníci	163	85/52,1	39/23,9
zahradníci	0	0/0	0/0
<i>celkem</i>	765	329/43	173/22,6

Nejvíce osetých strychů na zimu je uvedeno u souseda Bohuslava Lovického, který osívá 36 strychů půdy.¹¹⁵ Nejmenší počet oseté půdy na zimu se objevuje u chalupníku hned v 6 případech. Tito chalupníci si vystačili s pouhým jedním strychem. Je zajímavé, že pouze u třech chalupníků s jedním osetým strychem na zimu je doplněna informace o řemesle, které dotyčný vykonává.¹¹⁶

Z údajů, v tabulce 17 uvedených, je patrné, že hlavní úsilí při osévání polí bylo soustředěováno na zimu. Na jaro bylo oséváno jen zhruba 23% půdy. Tento rozdíl se ovšem nevymyká zemědělským zvyklostem dané doby.

Pro srovnání uvedme tabulky zachycující stejné ukazatele v Brandýse nad Labem a Čelákovících.

¹¹⁴ Do tabulky jsou zahrnuty pouze údaje o obdělávané půdě. Není zde tedy započtena půda uváděná jako pustá.

¹¹⁵ Je největším vlastníkem půdy (82 strychů)

¹¹⁶ Jedná se o tkalce, rybáře a provazníka.

Podíl oseté půdy v Čelákovících

Tabulka 19

Čelákovice	Celková výměra půdy(strychy) ¹¹⁷	Oseto na zimou (strychy/%)	Oseto na jaře (strychy/%)
sousedí	1018	338/33.2	196/19.3
chalupníci	147	42/28.6	32/21.8
zahradníci	0	0/0	0/0
<i>celkem</i>	<i>1165</i>	<i>380/32.6</i>	<i>228/19.6</i>

Podíl oseté půdy v Brandýse nad Labem

Tabulka 20

Brandýs nad Labem	Celková výměra půdy(strychy) ¹¹⁸	Oseto na zimou (strychy/%)	Oseto na jaře (strychy/%)
sousedí	690	228/33	120/17.4
chalupníci	21	3/14.3	0/0
zahradníci	7	2/28.6	1/14.3
<i>celkem</i>	<i>718</i>	<i>233/32.5</i>	<i>121/16.9</i>

¹¹⁷ Do celkové výměry obdělávané půdy nebyly započteny pozemky přínaležející k hamfeštním dvorům pana Věžníka (Dva dvory o rozloze půdy 300 strychů, 80str. oséváno na zimou a 50 na jaře). Bylo pro nás důležité srovnání jen v kategoriích vyskytujících se i v Kostelci nad Labem a hamfeštní dvůr se v Kostelci nevyskytoval, podobně jako výše uvedený hraběcí dvůr v Brandýse nad Labem

¹¹⁸ V Brandýse je také uveden hraběcí dvůr, který jsem z celkové výměry vyloučil. K tomuto dvoru je zapsána půda o rozloze 290 strychů, 88str. oseto na zimou a 74 na jaře.

Zpracujeme-li údaje v tabulkách 17-19, zjistíme, že v Kostelci nad Labem bylo oséváno 65.6% obdělávané půdy, což je více než v Brandýse nad Labem s jeho 49.4% i v Čelákovících (52.2%). Tyto výsledky nám ovšem nedávají bližší informace o dlouhodobějším vývoji, které by byly cennými pro sledování akcelerace hospodářského vývoje. Takto vytržené z kontextu nepřinášejí příležitost pro vyvozování soudů. Nemůžeme tedy vysvětlit, proč právě v Kostelci tamní hospodáři využívali větší podíl půdy, zda- li nejde pouze o přechodný stav nebo o dlouhodobější trend. Jen velmi opatrně by se dalo konstatovat, že podmínky pro hospodaření v Kostelci byly poněkud lepší než v ostatních dvou sledovaných lokalitách.

4.6. Pozemková držba na základě gruntovních knih

V této kapitole se budeme zabývat pozemkovou držbou na základě gruntovních knih. Pro tuto studii nám slouží městské knihy Kostelce nad Labem. Při zkoumání jsme ovšem limitováni tím, že gruntovní knihy sloužily k zápisu o směnách, koupích i dědickým přípisům. Sledujeme tedy pouze lokality, které se staly předmětem úředního zápisu. Nedostává se nám do rukou ucelený soupis jak se o to snažil Soupis poddaných podle víry a Berní rula. Máme ovšem šanci sledovat osudy určitých gruntů v kontextu celého 17. století, čili můžeme porovnat a rozšířit poznatky, které nám poskytly výše zmíněné prameny. Z předešlých dvou pramenů, které se snažily o ucelený pohled na situaci, jsme se dozvěděli základní populační ukazatele a také určité situace hospodářského charakteru. Díky gruntovním knihám se nám obzor poznání rozšiřuje o bližší informace hlavně hospodářského charakteru. Do rukou se nám dostávají zápisy o loukách, pastvinách, stodolách, sklepech. V určitých dílčích případech je informace doplněná i o vybavení domácnosti, které je zahrnuto do celkového obchodu.

Postavme vedle sebe tyto tři druhy významných pramenů a pokusme se na základě jejich komparace získat bližší informace o jednotlivých gruntech.

Celá řada sousedů, uváděných v Berní rule, má své zápisy i v v gruntovních knihách a Soupisu poddaných podle víry. Zamýšlenou komparaci začneme tedy právě sledováním sousedských gruntů.

Při studování gruntovních knih se nám určitá jména vyskytují v zápisech prakticky pro celé 17. století, což nám dává možnost sledovat hospodářskou situaci jednotlivých rodin daleko důkladněji.

Velmi časté jsou zápisy v rodině Bílků, Lovických, Vilímských a Pekelských.

Pokusíme se na těchto vybraných hospodářstvích sledovat hospodářský vývoj na sousedských gruntech v předválečném a poválečném období. Při komparaci budeme klást hlavní důraz na hospodářské ukazatele, které budou doplněny vývojem od samého počátku 17. století. Budeme se snažit podpořit dosavadní hypotézy o akceleraci hospodářského vývoje ještě před skončením 30leté války.

Hlavními prameny pro poznání hospodářského vývoje nám budou Kniha trhová a gruntovní z let 1592-1684, IV. Kniha gruntovní z let 1616-1639/1651 a V. Kniha gruntovní z let 1604-1707.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Všechny tyto knihy se nacházejí ve Státním okresním archivu Mělník. Všechny zápisy jsou v češtině.

4.7. Hospodaření rodiny Bílků

Velmi zajímavé je sledovat obchody odehrávající v rámci rodiny Bílků. Roku 1621 se Jan Bílek rozhodl prodat grunt a dům „jakž obmezený ploty a hradbami pod sv. Martinem“. Součástí tohoto prodeje je i 8 kop záhonů a palouk. Jiří Karásek, který se stal novým majitelem tohoto gruntu, dostal navíc i 40 mandelů žita, 10 mandelů ječmene, 10 mandelů ovsu, seno a 2 kopy otepí slámy. V neposlední řadě byla Karáskovi prodána i klisna a 2 krávy. Jako součást domu byly započítány i dvě almary, „hrnec“ na kamnech, žlab v maštali a také žebřík. Celková suma tohoto majetku byla vyčíslena na 500 kop míšeňských grošů.¹²⁰ Na místě bylo zapláceno 200 kop, a výše splátek byla určena na obvyklých 10 kop.¹²¹

Jan Bílek ještě téhož roku kupuje dům¹²² i s dědinami na předměstí. Tento dům je situován proti městskému příkopu a nový majitel se stává vlastníkem i části městských hradeb. O domu bližší informace nedostáváme, víme ovšem, že součástí gruntu byla i louka, navíc si Bílek s domem koupil i 2 klisny a 1 krávu. K dispozici mu bylo 30 strychů žita, 10 strychů ječmene a 1 strych hrachu. Celková suma byla určena na 1900 kop. Nový majitel složil na místě 600 kop. Na sv. Havla měla být splátka doplněna dalšími 250 kopami. Do doplacení celkové sumy mělo být každoročně skládáno 90 kop.

V roce 1622 se Jan Bílek rozhodl k dalšímu prodeji. V tomto případě šlo o neosetou dědinu, která byla zbavena veškerých poplatků. Dědina ležící na „Třeborazi“ vyšla nového majitele na 120 kop. Celý obnos měl být opět uhrazen formou splátek. O pohnutkách vedoucím k tomuto prodeji nevíme nic bližšího, můžeme se pouze

¹²⁰ Dále již budou uváděny jen „kopy“, bude tím myšleno míšeňské kopy

¹²¹ IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 133

¹²² Jan Bílek se na přechod do lepšího gruntu připravoval již delší dobu. V roce 1620 prodává louku za obecními pastvinami, ležící na tzv. Zátoni. Cena louky byla vyčíslena na 300 kop. Tato cena měla být uhrazena ve splátkách po 3 kopách (Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 75, rev.). Domnívám se, že se Jan Bílek připravoval na budoucí splácení nového gruntu.

dohadovat, zda-li se hospodář dostával do finanční tísně, nebo tuto dědinu již nepotřeboval,¹²³ či se hospodaření nevyplácelo.

Na první pohled nudný příběh hospodáře, který si zlepšil životní úroveň, se začíná dramatizovat v roce 1630. Asi nás nepřekvapí, že zásadní finanční problémy Jana Bílka vyvstaly na počátku 30. let, která měla mít pro celý Kostelec katastrofální následky. Bílek zjišťuje, že není schopen dále plnit své platební povinnosti a rozhodl se svůj před časem nabytý majetek prodat.¹²⁴ Námi sledovaný hospodář ovšem byl pouze členem řetězu dlužníků. Jak jsme výše uvedli, i on měl dostávat pravidelné platby za svůj bývalý dům a pozemky. Narážíme zde ovšem na dalšího neplatiče. Bílek, který se upsal k velmi vysokým splátkám, měl pochopitelně situaci nejsložitější.

Kde Bílek bydlel do roku 1642 nevíme, ale můžeme s jistotou tvrdit, že 200 kop stržených za odprodej svého domu investoval do domu jiného. V roce 1642 se hospodář rozhodl přikoupit spáleniště, které bylo v jeho sousedství. Grunt byl koupen „se vším příslušenstvím i zahradami“ za 100 kop. Prvotní vklad byl 30 kop a splátky byly vyměřeny na přijatelné 4 kopy ročně splatné na sv. Havla.¹²⁵ Náš hospodář se tedy opět staví pevně na své nohy. I on ale na vlastní kůži poznává, jak válka zasahuje do platební schopnosti všech dlužníků. Velice těžko dosažitelné peníze, které mu měly být doplacený za prodej domu pod sv. Martinem, se roku 1644 rozhodl prodat. Tyto peníze kupují úředníci spravující záležitosti zádušní.¹²⁶

---

¹²³ Pro tuto verzi by mohlo hovořit, že pole bylo prodáno neoseté „se všemi porostlinami“, což svědčí o tom, že nebylo dlouho obděláváno. Proti tomuto názoru však stojí Bílkův nákup nového pole u Pražské cesty za 100 kop v roce 1626. V téže roce se jeho hospodářství rozrůstá ještě o kus role oseté žitem za 90 kop. Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 84 a 85 rev.

¹²⁴ IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 136

¹²⁵ V. Kniha gruntovní 1604-1707, folio 16

¹²⁶ Pozemky v okolí sv. Martina povětšinou spadaly pod správu zádušních úředníků. Dlužno dodat, že ani oni neměli příliš velkou úspěšnost ve vymáhání dluhu. Celé handrkování o peníze se nakonec táhne od roku 1621 až do roku 1697. IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 134

Dostáváme se do období, kdy naše informace z gruntovních knih jsou doplněny informacemi z Berní ruly a Soupisu poddaných. V polovině 50. let 17. věku je Jan Bílek zastižen jako majitel 35 strychů půdy. S touto celkovou výměrou se pohybuje mezi sousedy s mírně nadprůměrnou držbou půdy (v Kostelci). V hospodářství dále drží 3 potahy a stará se o 3 krávy, 6 jalovic a 2 svině.

Bližší náhled na strukturu rodiny Jana Bílka nám dává Soupis poddaných podle víry. V jeho záznamech se dovídáme, že hospodáři bylo 56 let. Jeho manželkou byla Mandelena (48let). V domácnosti není uvedeno žádné dítě, což je s ohledem na stáří manželů není nijak zarážející. S hospodářstvím vypomáhají čeledín Martin (13 let), děvečka Rozyna (18 let) a podruhně Markéta (35 let). V jednom ze zápisů¹²⁷ z roku 1624 se setkáváme s Matoušem Bílků, který prodává kus pole. O vzájemném příbuzenském poměru zřejmě pochybovat nemůžeme, ale o jaký konkrétní vztah šlo nevíme.¹²⁸ Stejně tomu je i u Matěje Bílka, o kterém se dočteme v roce 1616.¹²⁹

Smrt dostihla Jana Bílka nejpozději roku 1658, protože právě tohoto roku bylo na pořadu dne ve městské radě jednání s Magdalenou,¹³⁰ vdovou pozůstalou po Janu Bílkovi. Grunt kupuje Matěj Heřman. Do vlastnictví se mu tak dostává grunt ve městě i zahrady. Může obhospodařovat 100 záhonů role orné, která se nachází ve 4.5 dílech. Výše tohoto majetku byla stanovena na 140 kop. Závдавkem Heřman platí 10 kop, splátky jsou vypočteny na 2 kopy.¹³¹ Roku 1662, se do zápisu dostává Václav Bílek, když odprodává pohledávky Bohuslavu Pekelskému „pro dalekost

¹²⁷ Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 83

¹²⁸ S definitivní jistotou můžeme vyloučit, že šlo o syna Jana Bílka, protože Jan Bílek uvedl v roce 1651 svůj věk na 56 let. V roce 1624 mu tedy bylo 28 či 29 let.

¹²⁹ Matěj prodává 13 záhonů půdy za sv. Martinem při cestě vedoucí k Poleradům, Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 64

¹³⁰ V Soupisu poddaných je uváděna jako Mandelena.

¹³¹ Další osud Magdaleny Bílkové není znám, můžeme ovšem usuzovat, že byla hmotně zajištěna- 1)Neprojevila zájem dále hospodařit na manželově gruntu, 2)Celková výše splátek a závдавku naprosto nestačila na přežití samostatně hospodařící ženy. V. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 101

cesty“.¹³² V jakém vztahu byl Václav Bílek s Janem Bílkem nám prameny opět nedávají bližší údaje. Je ale jasné, že rodina hospodáře Bílka v Kostelci již nežije. Bílkovi spravují zbylé statky z Prahy. Dovídáme se to v roce 1671, kdy Jan Bílek (příbuzenský poměr opět neznám) prodává grunt, který je označen jako zpustlý. Jedná se o stavení s loukou, zahradou a orné pole. Cena stanovená na 200 kop, byla rozdělena na dvě části. První polovina byla zaplácena na místě, druhá polovina měla být splácena.¹³³ Bílek (možná i kvůli špatným zkušenostem) si vymíňuje, že pokud nebude řádně placeno, může s povolením pana purkmistra zabavit vše nezaplacené. Tato pohledávka byla řádně vyrovnána v termínu.¹³⁴ Jelikož neznáme příbuzenský poměr mezi oběma Bílky, nemůžeme s jistotou dokázat jakým způsobem se příbuzní dostali do Prahy, zda-li původně žili v Kostelci a do Prahy prchají před válečnými útrapami v Polabí, nebo se hlavního města království dostávají cestou jinou.

Na příběhu hospodáře, který jsme se snažili odhalit díky gruntovním knihám v kombinaci s Berní rulou a Soupisem poddaných podle víry, se dá velmi snadno ukázat na hlavní problémy hospodaření obyvatel Kostelce nad Labem v 17. století. Podíváme-li se na jednotlivé kroky Jana Bílka, můžeme si udělat bližší představu o dopadu války na jeho hospodářství. Na počátku 20. let 17. věku se Bílek nebojí investovat a zadlužit se na dlouhou dobu do budoucna. Po nákupu lepšího gruntu navíc přikupuje i další pole. Nemusíme pochybovat o tom, že hospodář vše dělal s rozmyslem, protože se na stěhování snažil finančně zabezpečit. Jasně nám vysvítá zlomové období na konci 20. let, kdy se Bílek, jako člen splátkového domina finančně pokládá a musí opustit svůj grunt. Další léta díky invazi nepřátelských armád jsou poněkud skryty, protože zápisy v gruntovních knihách ve 30. letech jsou minimální. Dá se usuzovat,

---

¹³² Václav Bílek je uveden jako „měštěnin města pražského“, V. Kniha gruntovní 1604-1707, folio 113/107

¹³³ Splátky byly rozpočteny do 3 let. V roce 1672 mělo být složeno 34 kop, 1673 33kopy a o rok později 33kopy. V. Kniha gruntovní 1604-1707, folio 171/334

¹³⁴ Tamtéž

že většina obchodů byla nereálná, kvůli rekvizicím a povinnosti platit kontribuce. Víme také, že celá řada hospodářů své grunty v tomto neradostném období opouští. Pokud se uskutečňovaly nákupy gruntů, dělo se tak i mimo zápis do městských knih.¹³⁵ To nám pochopitelně poněkud omezuje poznání celkové hospodářské situace. Právě 30. léta 17. století se ukazují jako etapa nejhlubší hospodářské krize. Na počátku let 40. však zaznamenáváme nárůst sebevědomí obyvatel Kostelce. Jan Bílek přikupuje sousední pustý grunt a snaží se opět investovat do budoucnosti. Bílkovi je již přes 40 let, ale daří se mu postupně zahlazovat újmy, které ho stihly během válečných let. Po smrti hospodáře však již grunt jen pustl a často střídal majitele. Rodina Bílků již prokazatelně nejeví zájem o další hospodaření v Kostelci nad Labem.

Zápisy o majetkových přesunech Jana Bílka za jeho života i po smrti stačily obsáhnout nejpalcivější problémy. Jsou to a) neschopnost splácet své pohledávky, s tím související b) nesnadná vymahatelnost dluhů.¹³⁶ Právě nejistota splátek dlužníku mnohokrát vede k rozhodnutí pohledávku odprodat, což samozřejmě přinese pouze část dlužné částky. Můžeme si také všimnout, že v sousedství hospodářství Jana Bílka se nacházelo pusté stavení, o které námi sledovaný hospodář projevil zájem okamžitě po odeznění největších útrap dopadajících na obyvatele Kostelce. Kupuje spáleniště v roce 1642, což je doba, kdy na panství nedlela žádná armáda. Zájem o vylepšení situace nemáme pro rok 1642 jen z Kostelce, můžeme podobnou snahu zaznamenat i v Brandýse nad Labem, kde se objevují žádosti o dodání dřeva na rekonstrukci obydlí.¹³⁷

---

¹³⁵ Po odeznění nejhorších let se setkáváme se zápisy na prodeje půdy či gruntů, které byly uzavřeny před několika lety a až se značným odstupem si obě strany vyžadují zápis do gruntovních knih. Tento jev se nevyskytuje jen v Kostelci nad Labem. I v Brandýse nad Labem se naprosto přestalo zapisovat do městských knih od roku 1630 do 1636 – Prášek, J.V.: Brandejs nad Labem, díl 2., Brandýs nad Labem 1910, str. 7

¹³⁶ Setkáváme se i s několikerým přesouváním dluhů z jednoho majitele na druhého, lhostejno zda-li jde o pozůstalé nebo o nového kupce.

¹³⁷ Prášek, Brandejs II., str. 7-19

4.8. Rodina Lovických

Pro životní osud Jana Bílka máme největší míru pramenných důkazů. Pro rodinu Lovických již nejsou zápisy tak pestré. S Jiřím Lovickým se setkáváme v roce 1613, kdy prodává pozemek za 100kop. Z dalšího zápisu z roku 1614 se dovídáme, že Jiří je primátorem města a prodává další pozemek za 200kop. V roce 1616 kupuje „měštěnin“ Jiří grunt u spáleníště za 800kop.

Další zápisy mlčí po velmi dlouhou dobu, což jasně naznačuje, že rodina Lovických byla zabezpečena pro život. Toto tvrzení podepírají údaje z Berní ruly, kdy, nyní už Bohuslav, Lovický je největším vlastníkem půdy. Časová propast mezi oběma údaji je veliká, přesto můžeme předpokládat, že pozemková držba rodiny nezaznamenala přílišné změny, protože o tom zápisy mlčí nejen v průběhu válečného konfliktu, ale také po jeho skončení. Bohuslav Lovický¹³⁸ má v Berní rule uvedeno, že je vlastníkem 82 strychů půdy, má 4 potahy, 5 krav, 5 jalovic a 5 sviní. Je také uvedeno, že drží druhý grunt a také je vlastníkem „spáleníště“.¹³⁹ Ze Soupisu můžeme informace doplnit o věk hospodáře a skladbu jeho domácnosti. K roku 1651 Bohuslav dovršil 33 let života, jeho manželka Lidmila je 27letá. Rodina má vůbec největší podíl pomocných sil v domácnosti, když jim pomáhají pohůnek, pacholek a 3 děvečky. U této rodiny můžeme i s jistotou konstatovat, že měla minimálně 2 děti Václava a Alžbětu.¹⁴⁰

Tuto rodinu sledujeme úmyslně, protože svým způsobem vybočuje. Již na počátku století se těší váženosti ve městě (Jiří je primátorem) a kupuje, v kosteleckém kontextu, drahý pozemek, který zabezpečuje hmotnou situaci rodiny. Ať už na rodinu dopadly válečné útrapy

---

¹³⁸ Jméno Lovický se objevuje v Berní rule, v Soupisu poddaných a v zápise v gruntovní knize je však uváděn jako Lovčický.

¹³⁹ Můžeme tedy předpokládat, že drží grunt po otci.

¹⁴⁰ Kdy se děti narodili nevíme, setkáváme se s nimi v zápise z roku 1674, kdy řeší dědictví po svém otci. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 184/347

jakkoliv, výsadnímu postavení se těší i po skončení 30leté války, kdy je Bohuslav Lovický jednoznačně největším pozemkovým držitelem ve městě. Hmotná situace rodiny byla bezesporu bezproblémová, protože hospodář nemusel sáhnout k prodeji jakéhokoliv pozemku. Tato bezproblémovost se ukazuje hlavně na absenci jakýchkoliv dluhů. Fakt, že Bohuslav Lovický nenakupuje nové pozemky ovšem nemusí znamenat jen spokojenost se stávajícími poměry, mohlo to být také projevem nedostatečných finančních prostředků na nákup nemovitosti jiné. Všeobecně se tedy dá předpokládat, že až do smrti Bohuslava se jeho hospodářství vedlo poměrně dobře. Toto tvrzení obhájíme pomocí zápisu z roku 1674, kdy se řeší pozůstalost po Bohuslavu Lovickém. Alžbětě připadá spolu s bratrem 419 kop¹⁴¹ Důležité je, že jako jeden z mála gruntů nebyl zatěžkán dluhem jakéhokoliv druhu. Václav se staví na vlastní nohy a léta 1677 a 1678 se hemží jeho nákupy nových pozemků, což naznačuje, že část dědictví investuje do rozšíření hospodářství. Další životní osudy Alžběty nám nejsou známy. Rod Lovických tedy v hospodaření v Kostelci pokračuje i po smrti hospodáře.

4.9. Shrnutí

Prameny týkající se Kostelce nad Labem v 17. století nám do jisté míry dávají možnost kombinovat a ověřovat dílčí informace a soudy. Přes poměrnou pestrost záznamů v městských knihách máme v rukou pouze kusé údaje. Chybí nám každoroční kompletní přehled a aktuální stav pozemkové držby ve městě. Tuto nedokonalost samozřejmě nemá šanci změnit Berní rula, která svým kompletním výčtem sice konzervuje situaci k roku 1654/1655, tím však problém útržkovitosti nemůže být překonán.

---

¹⁴¹ Bohužel nevíme, zda-li manželka Bohuslava Lovického byla ještě na živu a žila na jednom z gruntů, nebo zda-li cena nemovitosti zaznamenala tak velký pokles od roku 1616, kdy byl grunt Lovických pořízen za 800kop.

I přes tento nedostatek se můžeme dostat k zajímavým informacím a s jistou mírou přesnosti se dá i odhadnout postupný vývoj pozemkové držby v Kostelci. Na údajích z Berní ruly bylo patrné, že zájem o pusté grunty je velmi znatelný již na počátku 50. let. Tyto informace jsou doplněny i údaji z městských knih. Držba půdy aktuální k roku 1654/1655 může být výsledkem různé úspěšnosti hospodaření v Kostelci. Na modelových rekonstrukcích hospodaření rodin během první poloviny 17. století a v zhruba dvou desítkách let po skončení války byl naznačen jasný trend typický pro Kostelec nad Labem. Tyto rodiny jsou jakýmsi vodítkem pro bližší pochopení a lepší interpretaci údajů z Berní ruly. Bohuslav Lovický zdědil grunt, který dokázal udržet pravděpodobně ve stejné rozloze před válkou i po válce. Tento příklad je ovšem onou výjimkou, která potvrzuje pravidlo. Jan Bílek byl pro bližší pohled vybrán, protože na jeho hospodaření se daří nejlépe zachytit nejběžnější problémy související s pozemkovou držbou a snahou udržet si stávající grunt. U Bílka podobně jako u jiných hospodářů je velmi jasně vidět, že na počátku 20. let 17. století neviděli válečný problém jako důvod k rozhodnutí neinvestovat do budoucnosti. Postupem času se začínají nákupy a prodeje dostávat na čím dál tím nižší úroveň, až se dostáváme do let 30., kdy Kostelec a potažmo celé Brandýské panství prakticky rezignuje na jakékoliv pohyby na trhu s nemovitostmi. K mírnému oživení obchodů dochází již na počátku 40. let, kdy ovšem nové (pusté) grunty nakupují hlavně ti, kteří ve zdraví přečkali válku. Téměř s jistotou můžeme tvrdit, že hlavní nárůst zájmu o nákup nemovitostí přichází na počátku 50. let, kdy se informace vyčtené z gruntovních knih protínají se zápisy v Berní rule. Velmi razantně stoupá počet koupených gruntů, kdy v převážné většině případů jde o grunty původně pusté. Tento trend vysokého zájmu o pusté grunty můžeme sledovat po celá léta 60. Předpokladem oživení trhu s nemovitostmi je samozřejmě i hmotná stabilita domácností, kterou se nám podařilo naznačit v předešlé kapitole. Údaje v Berní rule tady nemůžeme brát jako ekonomické dno, na které se město dostává, nýbrž zachycuje situaci na přesvědčivě prokazatelné křivce

ekonomického vzestupu. Vzestup hmotného zajištění se dá dokázat i údaji o vysokém procentu obdělávané půdy, kdy téměř 90% celkové rozlohy zemědělské půdy v Kostelci je oséván a využíván k zemědělským účelům. V kontextu celého Brandýského panství zaujímá Kostelec poměrně výsadní postavení a v dílčích ukazatelích dokázal předčít své dva největší konkurenty a to Čelákovice a Brandýs nad Labem.

Tyto „úspěchy“ ovšem nejsou schopny zacelit vážné narušení hospodářsko-sociální situace v Kostelci. Zahlazování následků napáchaných válkou budou trvat ještě bezmála sto let.

5. Charakteristika zápisů v gruntovních knihách

Zápisy v gruntovních knihách pro 17.století dávají informace hlavně o prodejích, nákupech, směně a přípisech gruntů, domů, pastvin, luk, stodol i sklepů, studní apod. Tyto zápisy nám pomáhají blíže poznat vývoj hospodářské situace a i postupné změny sledovatelné v průběhu století velmi poznamenaného dlouhotrvajícím válečným konfliktem. Jako smluvní strany vystupují obyvatelé Kostelce, město (městská rada) a v určitých případech i obyvatelé měst více či méně vzdálených.

5.1. Významné lokality

Díky gruntovním knihám se nám dostávají do rukou údaje o určitých lokalitách i o přibližné poloze jednotlivých gruntů v Kostelci nad Labem. Právě na základě těchto údajů víme, že zejména pozemky v okolí kostela sv. Martina byly zatížené zádušní¹⁴² platbou nebo platbou děkanovi.¹⁴³ Tato oblast byla velmi vyhledávána. Po skončení třicetileté války samozřejmě stagnovala výstavba nových stavení. Mírné oživení zaznamenáváme v 18. století, kdy právě okolí sv. Martina bylo svědkem nových počínů. Vyhledávanými byly lokality zvané na Turným a v Jahodištích.¹⁴⁴ Obě tyto lokality se nacházely v místech, kam každoroční záplavy nedosáhly, čili půda nebyla ohrožována vodou, ani znehodnocována naplaveným pískem.

---

¹⁴² Dluhy ze záduší byly velmi častým břemenem, který musel uchazeč o osazení pustého gruntu v dané lokalitě převzít po bývalém majiteli. Troufám si tvrdit, že pokud si majitele měli vybrat, zda-li dlužit platy kontribuční nebo dlužit záduší, uchýlovali se ke druhé možnosti. Např. po nebožtíkovi Lopatickém zbývá doplatit k záduší 40kop. V. Kniha gruntovní 1604-1707, folio 58/53

¹⁴³ Platba děkanovi mohla nabývat podoby jak naturální (obilí), tak i peněžité. Byla označována jako „desátek děkanovi“.

¹⁴⁴ Pojmenování v „Jahodištích“ se uchovalo ještě do 20 století, jedná se o pozemky nad Kostelem sv. Martina u dnešní silnice do Brandýsa nad Labem

Dalším vodítkem při orientaci v poloze gruntů nám jsou cesty. Jedná se hlavně o cestu vedoucí k Poleradům, Brandýsu nad Labem a cesta směrem na Prahu. V tomto případě se vždy jedná o pozemky mimo hradby města, ležící na tzv. předměstích.

Na Pražském předměstí - v Labské ulici - se nacházely převážně sklepy, o čemž svědčí zápisy o koupi. O velikosti těchto sklepů nemáme přesnou představu (stejně tomu tak je i u informací o stodolách).

Většina gruntů měla svůj název, nejčastěji byly pojmenovány po svém (původním) majiteli. Tyto informace se nám postupně překrývají v zápisech v městských knihách. Některé grunty jsou již po několikáté prodány, ale v zápise se vždy odkazuje na tradiční pojmenování.¹⁴⁵

5.2. Ceny gruntů, pozemků a ostatních nemovitostí

Jedinou oblastí, která skýtá možnost zkoumání a posuzování v kontextu vývoje cen jsou pozemky, které jsou ve valné většině případu přesně zaznamenány i výměrou a finální cenou. Pro výši ceny byla rozhodující nejen rozloha dané půdy, ale také fakt, v kolika dílech se tento pozemek nacházel.

V první polovině 17. století jsou všechny údaje o ceně vypočítány v míšeňských kopách, od 70. let se do zápisu dostává i rýnský zlatý. Grunt, s ohledem na velikost domu rozlohu pozemků, stál nejčastěji od 30kop do 140kop. V extrémních případech klesala hodnota na 10kop, nebo naopak vylétla na závratných 1900kop. Pokud se prodával pouze dům bez dědin (pozemků), byla cena přibližně

---

¹⁴⁵ Největším spektrem jmen místních gruntů disponuje Berní rula. Podíváme-li se do části uvádějící pustá místa, setkáváme se s tradičními místními jmény-např. místo „čejkovský“, „pinkasovský“ apod. V gruntovních knihách se objevuje označení „od pradávna slove...“

40kop. Cena pozemků se v průběhu 17. století pohybovala zhruba na hranici 1-2kopy za jeden záhon. To samozřejmě platilo pro pozemky udržované. Pokud šlo o grunt pustý a zarostlý, byla cena nepoměrně nižší.

Někteří zájemci o nemovitý majetek nakupovali i nové sklepy a stodoly. Ceny se pohybovaly okolo 30kop.

Zbožím s poměrně vysokou hodnotou byly louky. Nemáme bohužel příliš přesnou představu o celkové rozloze pozemku, víme ovšem, že se cena mohla blížit 200kopám.

Velmi řídkým úkazem je prodej studny a uličky vedoucí k Labi.

5.3. Koupěschopnost obyvatel

Pokud budeme sledovat koupěschopnost obyvatel, můžeme se orientovat na základě informací o splátkovém prodeji. Před vypuknutím válečného konfliktu se jen minimum celkových obchodů řešilo pomocí stanovení splátkového kalendáře. Ve 20. letech 17. věku se ovšem situace postupně mění. Hospodáři daleko častěji sahají k využití splátek. Pravidla jsou obdobná -. Zájemce je povinen složit zálohu¹⁴⁶ (nejčastěji 10% výsledné sumy) a je mu vypočítána splátka, kterou musí pravidelně odvádět až do plné výše požadované prodejcem. Splátkové termíny jsou určeny na svátek sv. Havla a na svátek sv. Jiří.¹⁴⁷ Převažují splátky pohybující se kolem 10 kop míšeňských grošů. Výše splátek je odlišná hlavně v otázce splácení pustých gruntů, kde se platby mohou pohybovat v rozmezí od 4-

¹⁴⁶ Knihač označován jako závdavek. Tato zpravidla jednorázová platba se liší s ohledem na to, je-li grunt pustý. Pokud tomu tak je, v mnoha případech není závdavek vyžadován vůbec nebo je vyčíslen na velice nízké úrovni.

¹⁴⁷ V jednom případě se má platit na 3 krále.

6kop.¹⁴⁸ Je zcela příznačné, že na konci 20. let sledovaného století je naprostá většina dlužníků zcela neschopná splácet své dluhy a konečné vyplnění celé řady případů spadá až do let 80. Řídký není ani výskyt případů, kdy dlužník umírá, příslušníci jeho rodiny umírají a dluh je prakticky nedobytný. Tato platební neschopnost je do jisté míry zapříčiněna zvyšujícími se kontribučními nároky.

Pro celkovou hospodářskou situaci Kostelce mělo důležité místo i rekvírování obilí nepřátelskými i císařskými armádami.

Další zápis dávající bližší informaci o nesnadném hospodaření v průběhu válečných let spadá do roku 1653. Je zde přímo uvedeno, že dlužník neplatí od roku 1637 a „nebylo upomínáno po časy vojenské“. Pohledávka byla kvitována (tj. odsouhlasena dlužníkem) a byl nastaven nový splátkový kalendář.¹⁴⁹ Přestože tento zápis, který uvádí, že nebyla ani snaha žádat o odvádění pravidelných plateb je zprávou ojedinělou, můžeme předpokládat častější výskyt tohoto jevu.

Některé pohledávky se zdají být tak těžko vymahatelné, že někteří z věřitelů raději sahají k odprodeji dluhu.¹⁵⁰ Cena tohoto odprodáného dluhu se pohybuje okolo poloviny původní výše.

---

¹⁴⁸ I tento fakt můžeme považovat za stimulaci poptávky po pustých gruntech. Pokud mluvíme o kopách, máme na mysli kopy míšeňské. Později se začalo počítat i v rýnských zlatých. Než toto platidlo bylo pevně zaběhnuté, nejsou výjimkou dluhy určené v kopách a placené ve zlatých rýnských a naopak.

¹⁴⁹ IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 124

¹⁵⁰ V několika zápisech je uveden důvod odprodeje peněz „dalekost cesty“, jak již bylo uvedeno v souvislosti s rodinou Bílků.

5.4. Grunty a domy

Na detaily týkající se vzhledu pozemků a domů, včetně jejich vybavení je nejštědřejší IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651. Pro výslednou cenu pozemků byl pochopitelně důležitý i jejich aktuální stav. Tím, že nějaký moment byl zaznamenán v zápisu, se dovídáme, co bylo pro určení ceny důležité. U polí a luk, jak již bylo uvedeno výše, hlavní roli hraje lokalita, kde se nacházejí. Dále se vždy uvádí, zda-li je „role“ osetá či nikoliv. Určující je i využití pole (role orná apod.). Jedná-li se o zahradu, jsou uváděny ovocné stromy (štěp).

U domů hrálo také roli, zda-li ležel na předměstí, uvnitř města nebo dokonce „na rynku“. Představu si můžeme udělat o vzhledu a vybavení domácnosti. Dům je vždy koupen i se vším „co k němu hlínou přimazáno a hřebem přibito jest“. Jednou je uvedeno, že střecha je opatřena novou šindelovou střechou. Vnitřní vybavení uváděné v zápisech je nejrůznější kombinací almar, lavic, stolů. Výslovně se zmiňuje měděný hrnec na kamna. Velmi časté je i přidání žebříku.

5.5. Pusté grunty a jejich osazování

Pro poválečné zápisy je typické, že se zde vyskytuje celá řada gruntů a domů uváděných jako pusté.¹⁵¹ Přesto můžeme zaznamenat snahu obnovit hospodaření v určitých lokalitách. Problémem u pustých gruntů byla ne vždy vyrovnaná pohledávka vůči rozličným subjektům.¹⁵² Město muselo působit velmi depresivním dojmem, protože se pusté a „dokonale pobořené“ grunty nenacházely jen na předměstích, ale i v samotném jádru města nebo poblíž náměstí (ryнку).

¹⁵¹ Pokud je grunt pustý, pobořený apod., je tento stav vždy v zápisu uveden.

¹⁵² Nejčastěji se dluží dědiců, špitálu a na kontribucích.

5.6. Směny gruntů

Na pořad dne se dostávají i směny jednoho gruntu za druhý, vždy doplněné informací, že původní vlastník příliš dlužil na kontribucích a celková výměra plateb se ukazuje i do budoucna jako neúnosná. Setkáváme se směnou „kvůli chudobě“. V zájmu umoření pohledávek jsou tedy obyvatelé Kostelce ochotni přejít na menší grunt.¹⁵³ Směna gruntů byla nazývána frejmarkem.¹⁵⁴ Častější případy frejmarku se objevují v 60. letech 17. století. Důvody vedoucí ke směně ovšem nemusí být vždy pouze okolností existenční nouze, setkáváme se i s jednoduchým přeceněním vlastních sil.¹⁵⁵

Kvůli chudobě se ovšem nesahalo jen ke směně nebo úplnému prodeji gruntu. Setkáváme se i s několika případy, kdy se majitel(ka) rozhodla řešit svou situaci prodejem gruntu se zásadní podmínkou, že tam původního majitele nechají dožít.¹⁵⁶ Za neúplný prodej můžeme považovat i odprodání pozemků s podmínkou, že určitá část bude dále sloužit původnímu majiteli k osevu.¹⁵⁷ I tyto krajní kroky se mohou interpretovat jako snahu vyvléci se z plateb tíživých

---

¹⁵³ Spíše jako zajímavost uvedme životní příběh staré ženy z roku 1619, která měla vůči obci „zaseděných“ 22kop. Pro majitelku gruntu již nebylo snadné hospodařit, proto přišla s žádostí o umístění ve špitálu. Městu by přiřkla svůj grunt. Město by tedy dostalo dluženou částku formou celého majetku. Suma, která zbude po vyrovnání oněch 22kop má být postoupena špitálu. Městská rada vyšla této ženě „v sešlosti věku svého“ vstříc. IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 72

¹⁵⁴ Viz. např. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 188/350, folio 142/307. V tomto zápisu je dokonce přímo uvedeno, že tato směna je provedena „pro chudobu“. Tento chudý bydlí ve městě u „domu Rathauzního“. Tento dům směňuje za jiný, ležící na předměstí. Tím si pochopitelně pohorší na životním standardu, ale sníží se náklady na chod domácnosti a sníží se i výpočet kontribucí.

¹⁵⁵ Např. Ludmila, vdova, se rozhoduje v roce 1668 koupit pustý grunt na předměstí se „zahrádkou trním a hložíím zarostlou“ za 200 kop. Jak již bylo řečeno, pokud byl grunt pustý, závdavek a splátky byly nastaveny poměrně velmi výhodně. Ludmila tedy skládá 20kop a má v dalších letech splácet 10kop. Z této ceny je část poslána na dluh špitálu (jak příznačné). Ludmila se ovšem po 7 letech rozhoduje směnit svůj grunt za grunt jiný. Nový majitel se uvázal, že dluh, vázaný na tento grunt převezme. V. kniha gruntovní 1604-1707, folia 166/329 a 188/350.

¹⁵⁶ Např. zápis z roku 1673 V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 178/341

¹⁵⁷ Další podmínkou se kterou se setkáváme, je příslib vystavění chléva původnímu majiteli. Jednalo se o pustý grunt. Celková cena byla velmi nízká-30kop. V tomto případě se ani nedával „závdavek“ a splátky byly určeny na 2kopy ročně. Jde o zápis z roku 1651. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 50/44

5.7. Přípisy

V městských knihách ovšem nenalézají místo pouze zápisy o koupích či prodejkách. Velmi důležité jsou tzv. přípisy, čili zápis pozůstalým na jejich zděděný majetek. Setkáváme se i s šacováním gruntů.¹⁵⁸ V tomto případě je buď na městské radě, nebo na majiteli, aby odhadl cenu majetku. Městská rada také rozhoduje v případě, pokud se jedná o prodej majetku, který náleží sirotkům. Zde si šacování majetku bere na starost právě městské zastupitelstvo.¹⁵⁹ Suma nebo pravidelné platby jsou velmi často určeny sirotkům na vdavky.

5.8. Platby a povinnosti

Obyvatelé Kostelce, tohoto královského města, samozřejmě byli povinni odvádět pravidelné dávky jak do státní pokladny. Bezesporu největší zátěží byly kontribuce, které obyvatele zasahovaly po prakticky celé 17. století. S dluhy na kontribucích se tedy setkáváme již ve druhé dekádě 17. věku. V údobí největších válečných útrap, kdy ke kontribucím¹⁶⁰ často přibyla i rekvizice obilí pro vojsko již zpravidla nebylo kde brát. Určitou úlevu můžeme zaznamenat v 50. letech, kdy, jak už bylo výše uvedeno, se sahalo k prominutí plateb. Kontribuce se opět stávají vysokou zátěží v 80. letech. V této etapě se znovu velmi často setkáváme s dluhy na kontribucích. Kontribuce byly vypočítávány podle „velikosti a malosti“ jednotlivých gruntů.

¹⁵⁸ Viz. např. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 170/343

¹⁵⁹ Jeden příklad za všechny IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 112

¹⁶⁰ V 17. století se kontribucí myslí jednorázová platba na vojenské účely. Výše těchto plateb opět kolísá podle aktuální potřeby panovníka. V některých zápisech se přesně vymezuje částka. Například v roce 1622 musí nový majitel gruntu řádně vyplatit dlužnou částku na „soldáty“. Dluh je počítán od roku 1620, čili se platilo 7kop za rok. Ke kontribucím blíže Pekař, J. : České katastry, vyd.2. Praha 1932, Placht, O.: České daně 1517-1652, Praha 1924, Kol. autorů : Dějiny Čech a Moravy, díl 2., Praha 1941

Kromě daní, které byly kolísavé úrovně,¹⁶¹ se na některé grunty vztahovaly i speciální dávky. Lokalitou, která spadala do tzv. záduší, byla v okolí kostela sv. Martina. Platy do záduší měli proudit zpravidla 2x ročně (na sv. Havla a na sv. Jiří) a jejich výše se pohybovala na hranici 3gr. Víme ovšem o problémech s vymáháním dlužných částek do záduší. Platy mohly probíhat i naturáliích (nejčastěji obilí nebo sláma). U některých gruntů se rovněž vyskytovala povinnost vydržovat „krávu zádušní“.¹⁶²

Mezi další finanční břemena patřily platby děkanovi (jak již bylo uvedeno, šlo o desátek, obvykle nastaven na 3gr) a kostelníkovi.¹⁶³

Aby byl výčet plateb o kterých se dovídáme z gruntovních knih kompletní, musíme uvést ještě platby do špitálu¹⁶⁴ a dokonce se platí i poplatek ze strouhy.¹⁶⁵

Výhodnější pozici měli majitelé pozemků, které byly „beze všech platů“. Tato skutečnost byla vždy uvedena v zápisu a je jasné, že tyto grunty byly prodávány poněkud dražší.

Povinností vůči císaři bylo také vyživovat vojsko, pokud právě táhlo v okolí daného města či vesnice, navíc, pokud byla nouze, mělo každé město za úkol vypravit určitý počet nových rekrutů. V gruntovní knize se setkáváme s ojedinělým zápisem, který

---

¹⁶¹ Sedlák (soused) byl povinen platit daň z usedlosti, která kolísala kolem 3 zlatých ve 40. letech 17. st. K tomu se také připočítávalo obilí (žito, oves, ječmen) a maso pro vojsko. K problematice daní blíže Pekař, J. : České katastry, vyd.2. Praha 1932, Placht, O.: České daně 1517-1652, Praha 1924, Kol. autorů : Dějiny Čech a Moravy, díl 2., Praha 1941, str. 640-641

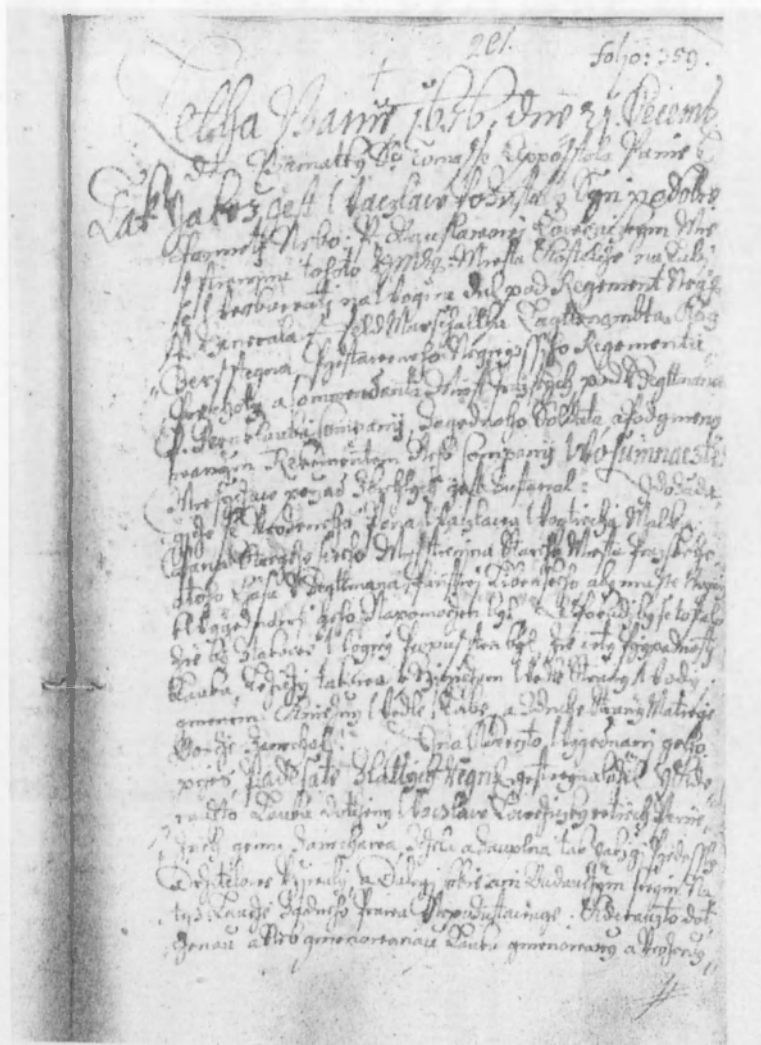
¹⁶² Viz. např. V. Kniha gruntovní 1604-1707, folio 219/376

¹⁶³ Pro plat kostelníkovi máme údaj z roku 1618. V té době činil 4gr. IV. kniha gruntovní 1616-1639/1651, folio 59.

¹⁶⁴ Ovšem i do špitálu se peníze nehrnuly, a opět se velmi často dlužilo i za několik let. Např. V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 192/354. Je zde přepsán pustý grunt po tetě, který ležel na předměstí a podmínkou bylo splatit dluhy špitálu. Dluh byl necelých 5 rýnských. Nový majitel, jinak „soused Nového města pražského“ dluh vyrovnal v roce 1681.

¹⁶⁵ Strouha měla být i čištěna, jak již bylo výše uvedeno. Navíc se majitel části strouhy zavazoval k placení každoročních dávek. Na sv. Jiří odváděl 6gr. a na sv. Havla 1gr. Tamtéž. Pokud byla součástí pozemku i určitá část hradeb (městských zdí), měl majitel povinnost je udržovat v adekvátním stavu.

dokazuje, jakým způsobem se snažil Kostelec (respektive radní) motivovat mladíky pro vstupení do vojenské služby. V zápise z roku 1676 se setkáváme s závazkem rady vůči mladému muži. Ten se rozhodl jít do armády (nechal se „najmout za soldáta“). Město se zavázalo, že pokud bude propuštěn z vojny, případně mu louka.¹⁶⁶

Obr.9 Zápis, kterým se muž nechává najmout „za soldáta“ (1676)

¹⁶⁶ V. kniha gruntovní 1604-1707, folio 201/359

// Zrodaly Ha Odrazly Summy qbrud op. kegy
 1704. Com. lauro. z. a. d. u. s. h. i. 2 p. 1 m. n. 1 l. b.
 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.

Obr.10 Zápis zaznamenávající dluhy na kontribucích

5.9. Městská rada v zápisech

Obchody města, zprostředkované městskou radou, se také stávají předmětem zápisu. Záznamy nám poskytují informace o majetku, kterým mohl Kostelec disponovat.¹⁶⁷

V určitých případech se setkáváme i s městskou radou, jako vymahatelkou určité pohledávky. Tyto případy nejsou ovšem tak časté, městská rada zřejmě dokázala daleko efektivněji vyvíjet tlak na splacení dlužné částky.¹⁶⁸

Městská rada měla také na starosti pohlídat zájmy tzv. nápadníků, čili věřitelů, kteří měli nárok na část peněz z případného prodeje. Velmi časté jsou případy, kdy celková částka za grunt putuje postupně na několik míst, tak aby byly umožněny jednotlivé pohledávky a nový majitel dostal svému závazku.

Městská rada také vystupuje jako mluvčí (nebo spíše zákonný zástupce) sirotků a vyjednávají o prodeji gruntů, za předpokladu, že nebyly rodiči umořeny dluhy.

---

¹⁶⁷ Jedná se o podobné pozemky a majetek, jaký mají obyvatelé. Kostelec má tedy své louky, pole ležící ladem, sklepy apod. Majetek obec prodává, pronajímá a samozřejmě i získává nové grundy.

¹⁶⁸ Jako příklad poslouží zápis o postoupení role obci v roce 1629. Bratři Čaberové zdědili po otci nejen majetek, ale i notné dluhy. Výše dluhu neustále rostla, protože se týkala „kontribucí všelikých v tom čase sbíraných k vychování soldatův“. Platy z louky neplacené od roku 1624 se vyšplhaly až na velmi vysokou částku 140kop, což nebylo v jejich silách zaplatit jinak, než postoupením „Stručkovské role“ obci. Výměra pozemku byla 60 záhonů, které leželi podle Pražské cesty. Obec se musela zavázat ještě k jiné povinnosti spojené s vlastnictvím tohoto pozemku, totiž že bude pravidelně dávat na milosrdné skutky. Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, folio 94. Pokud se podíváme do záznamů v Berní rule, zjistíme, že toto místo je uváděno jako místo pusté.

5.10. Shrnutí

Tento poněkud nesourodý exkurz musíme shrnout do všeobecných pohledů, které pomůžou v objasnění důvodu poměrně rychlého ekonomického oživení v Kostelci v 50. letech 17. století.

Nespornou výhodou je možnost sledovat vývoj určitých jevů po celé 17. století, i když, jak již bylo několikrát poukázáno, nemáme záznamy v potřebné kontinuitě. Můžeme potvrdit, že ceny pozemků byly válečnými lety stlačeny na nižší hladinu, ovšem tento pokles není příliš dramatický. Před vypuknutím války a na jejím bezprostředním začátku se můžeme v dílčích obchodech setkat s prodejem gruntů, které jsou velmi drahé. Nemůžeme pochopitelně odhalit pohnutky prodeje. Faktem ovšem je, že v prvních třech dekádách po ukončení války se prakticky neseťkáváme s žádným nákupem, který by přesáhl cenu 100kop. Tento poznatek bezprostředně souvisí s nakupováním pustých gruntů, nebo meších pozemků, u kterých výsledná cena nedosahovala předválečné úrovně. Jak bylo naznačeno výše, za těmito okolnostmi stojí několik důvodů. Ať už jde o kontribuce, dluhy zbylé po původních majitelích či momentální ekonomickou neschopnost financovat nákup dlouhodobějšího charakteru, který by byl zcela jistě spojen s několikaletým splácením pohledávky. Snížená schopnost splácet všechny pohledávky a snížený zájem o nové rozšiřování stávajících gruntů o nové pozemky má pochopitelně vliv i na nabídky. Porovnáme-li míru závdavků a splátek před válkou a po válce, dostáváme se k daleko velkorysejším nabídkám v 50. a 60. letech 17. století, kdy převážně platil prvotní zájem na umoření zbylých dluhů na usedlostech z dřívějšíka. V některých případech stačilo, aby se nový majitel zavázal k těmto dlužným částkám a mohl koupit grunt na splátky bez jakéhokoliv závdavku.

Dalším jevem souvisejícím s poptávkou je otázka luk a sklepů. Od 30. let se prakticky žádné podobné obchody nekonaly, čily louky byly zbožím buď nedostupným nebo pozemkem pro hospodaření za války nevhodným. Podobně tomu tak je i u prodeje sklepů, který ustává zhruba ve stejné době.

Obyvatelé Kostelce jsou neustále pod tíží vybíraných povinných berní a kontribucí. V určitých letech se částka mohla vyšplhat i na téměř 10 kop ročně. Nesmíme se tedy divit, že s dlouhotrvající válkou a stoupajícími kontribučními nároky klesá schopnost dlužníků splácet své pohledávky. Jak bylo dokázáno, ekonomické vztahy fungovaly na několikerém vzájemném dlužení. Pokud některý z článků tohoto dlužního řetězce vypadl, ohrozilo to splátkovou způsobilost ostatních zainteresovaných stran. Tlak vyvíjený nejen ze strany věřitelů, ale ze strany císařské pokladny vedl některé jednotlivce k rozhodnutí vyměnit svůj grunt za grunt jiný, platově výhodnější. Velmi často je směna vedena i vidinou splatit své dluhy. K největšímu počtu těchto směn dochází trochu paradoxně až v 80. letech 17. věku. V mnoha případech je explicitně uvedeno, že se směna koná pro chudobu jednoho ze smluvních stran.

Pokud tedy vyzdvihneme hlavní body vývoje města ve sledovaném období, budeme konstatovat, že pro obyvatele, kteří přežili válečný konflikt, byla určující rozloha pozemků před válkou, popřípadě rozšířená či redukováná na jejím začátku. Po silném odlivu hospodářů vývoj na trhu s pozemky pochopitelně stagnuje. Tato stagnace provází celá 30. léta 17. století a je se stoprocentní jistotou zapříčiněna pohybem vojsk v Polabí a přezimováním Švédů v Kostelci, Brandýse a okolí. Zvýšený zájem o grunty zaznamenáváme na sklonku 40. let, hlavní vlna nového osazování pustých gruntů však přichází v letech 50. a 60.

Stagnace na trhu s nemovitostmi šla samozřejmě ruku v ruce s platební neschopností obyvatel. První náznaky finančních potíží spojených s dluhy zaznamenáváme již v polovině let 20. Ve 30. letech bylo prakticky nemožné pravidelně splácet pohledávky. Ekonomická situace se nemění příliš razantně ani po skončení 30leté války, kdy hlavním obchodním artiklem jsou pusté, většinou velmi levné grunty. Ve většině případu se nesetkáme s platbou celé nemovitosti v hotovosti. Splátky jsou zcela automatickým požadavkem.

Dalším mezníkem v oblasti pozemkové držby se stává období konce 70. a hlavně léta 80., kdy se pro finanční tíseň někteří hospodáři uchylují ke směně gruntů.

Závěr

Kostelec nad Labem v 17. století prošel velkými strážněmi způsobenými hlavně armádami sídlícím v Kostelci a jeho okolí. Válečný konflikt se v prvních letech města dotýkal spíše jen v rovině zvýšených kontribučních nároků, které měly bezprostřední dopad na snižování koupěschopnosti obyvatel. Objevují se první případy neplacení dluhů. Kupci častěji sahají k využívání nákupu gruntů na splátky. Ve 20. letech 17. století se uskutečňují poslední „velké“ nákupy.

Ve třicátých letech se situace na trhu s nemovitostmi dostává do mrtvého bodu. Toto konstatování je platné pro všechna města a vesnice v Polabí. Brandýské panství jako celek se dostává do situace, kdy nejsou finanční prostředky ani aktuální situace dostatečné k vůli osazovat grunty. Spíše zaznamenáváme opačné tendence, tedy odliv hospodářů z celého panství, které můžeme interpretovat jako rezignaci na další hospodaření v regionu.

Hloubka této krize je patrná na nízkém procentu obdělávané půdy. Nízká míra obdělávané půdy je bezesporu zapříčiněna několikerými rekvizicemi ať už ze strany nepřátelských, nebo císařských armád. Pokud se hospodáři podařilo osít, musel se celou dobu třást před příchodem jakéhokoliv vojska. Vojáci neváhali sklízet obilí ještě nedozrálé. Hmotná nejistota pramenící z těchto skutečností se jasně odráží na všeobecném poklesu životní úrovně. V mnoha případech si museli lidé sáhnout na dno svých sil. Je proto velmi obdivuhodné, jak se obyvatelé přeživší všechny strážně snaží vyrovnat se svou neradostnou hmotnou situací. Prakticky ihned po náznavu možného klidového období pozorujeme jasnou snahu rozšiřovat majetek a navyšovat pozemkovou rozlohu dílčích hospodářství.

V letech 40. se válka nedotýkala obyvatel ve své nejbrutálnější odhalenosti. Právě tato léta jsou počátkem vzestupné tendence vedoucí k určité stabilizaci poměrů. Díky podrobnému náhledu na vybrané jevy můžeme spolehlivě dokázat, že situace zachycená v Berní rule není ekonomickým dnem, spíše ji můžeme označit za stádium poměrné stability. Cesta k tomuto výsledku vedla samozřejmě i cestou podpůrných programů, které se snažily stimulovat zájem hlavně o pusté grunty. Osazování nových gruntů je stěžejní náplní zápisů v 50. a 60. letech. Míra zpusťování byla ovšem tak veliká, že Polabí neslo následky války ještě více jak 100 let po jejím skončení. Největším ukazatelem byl právě počet pustých gruntů.

V Kostelci 50. let opět působí řada živnostníků a řemeslníků. Nalézáme i důkazy příchodu nových obyvatel, kteří se okamžitě zapojí do populační struktury ve městě. Bylo dokázáno, že rodina funguje klasickým způsobem, kdy se „abnormální“ sňatky věkově velmi nevyrovnaných párů objevují spíše sporadicky. Naopak většina manželství sestává z osob v produktivním věku. Všichni hospodáři, kteří měli kde hospodařit uzavírali manželství. Smutným mementem je vysoký počet vdov spravujících svou domácnost svépomocí.

V kontextu celého panství zaujímá, s ohledem na zpracované údaje z Berní ruly, Kostelec přední pozici. Míra destrukce hospodářsko-sociálních vazeb není v jeho případě tak velká jako v Čelákovcích a Brandýse nad Labem. Míru zlepšení celkové situace pozorujeme nejen na základě oživení na trhu s grunty, ale rovněž na vysokém procentu obdělávané půdy. Bylo prokázáno, že sousedské grunty s větší rozlohou půdy byly ve většině případů osazeny a to nejen v Kostelci, ale i na celém Brandýském panství.

Předpokladem pro osazování pustých gruntů byla jejich poměrně nízká cena. Pustý grunt se tedy dal pořídit levně, nový majitel v mnoha případech nemusel mít ani žádnou hotovost. Také splátky

byly nastaveny na nízkou úroveň. Pouze nízká cena pozemků a nemovitosti ovšem nemusí podnítit nové zájemce o grunty. Na velmi rychlém postupu při osidlování sousedských gruntů pochopitelně hraje i sociální hledisko, tedy jak si město vede jako celek.

Zkoumaná poválečná léta jsou jasně ovlivňována několika faktory. Ti obyvatelé, kteří přežili válku, hospodaří především na svých pozemcích, nashromážděných ještě před válkou. Pozemková držba během války stagnuje. Velký vliv na nové osazování gruntů má jejich zadluženost navyšující se nesplácenými každoročními platbami. Druhým zásadním momentem je zvyšování kontribučních plateb, což některé z hospodářů vyhání z jejich gruntů a nutí je se uskromnit.

Shrneme-li výsledky bádání, dostaneme se k následujícím závěrům. Kostelec nad Labem v 50. a 60. letech 17. století je městem s poměrně stabilní sociální strukturou. Populační ukazatele naznačují postupné navracení do předválečných poměrů. Zájem o půdu a pozemky sílí převážně na počátku 50. let. Zájem o osidlování pustých gruntů je v dalších letech setrvalý. Největším problémem hospodaření není problém s osetím vlastních polí, ale hlavně s platbou povinných dávek a plateb. Ekonomické nesnáze se opět s novou silou projevují v 80. letech.

POUŽITÁ LITERATURA

- Beránek, V. : Hospodářskosociální poměry komorních velkostatků na středním Labi v letech 1547-1630, disertační práce na UK FF, 2002
- Beránek, V. : Kniha pamětní Kostelce nad Labem, Středočeský sborník historický 21, 1995
- Kilián, J. : Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka, Regionální muzeum Mělník 2004, str. 44-53
- Kol. autorů : Dějiny Čech a Moravy, díl 2., Praha 1941
- kol. autorů : Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1998, str. 75-131
- kol. autorů : Encyklopedie českých tvrzí, díl 2., Praha 2000, str. 316-317
- Krofta, K. : Dějiny selského stavu, Praha 1949
- Kuča, K. : Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Praha 1998, str.88-93
- Matušková, L.-Pazdrová, A. : Věkové složení dětí v „Soupisu poddaných podle víry z r. 1651“, In: Historická demografie 17, Praha 1993, str.53-65
- Pekař, J. : České katastry 1654-1789, vyd. 2., Praha 1932
- Pešák, V. : Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha 1953
- Petráň, J. : Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha 1964
- Placht, O. : České daně 1517-1652, Praha 1924
- Podlaha, A.-Šitler, E. : Soupis památek historických a uměleckých, 15.sv.-Karlínsko, Praha 1901, str. 243-250
- Prášek, J.V. : Království české, 1.díl - střední Čechy, Praha 1907, str. 57-59
- Prášek, J. V.: Brandejs nad Labem, díl I-III, Brandýs nad Labem 1910
- Příbyl, A.- Liška, K. . Znaky a pečetě středočeských měst, Praha 1975, str. 79-81
- Roubík, F. : Silnice v Čechách a jejich vývoj, Praha 1938, str. 30-31
- Sedláček, A. : Hrady zámky a tvrze království českého, Praha 1998, str.163-165
- Sedláček, A. : Rozvržení sbírek a berní r. 1615, Praha 1869
- Schaller, J. : Topographie des königreichs Böhmen, 10.sv.-Kaurzimer kreis, Prag 1788, str.303-313
- Sommer, J.G. : Das königreich Böhmen, 12.sv., Prag 1844, str.266-267
- Šmahel, F. : Husitská revoluce III, Praha 1996, s. 149
- Sulc, J. : Třicetiletá válka a venkovská sociální struktura na panství Brandýs nad Labem v 16. – 18. st., In.: Confluens 1, 2005,
- Winter, Z. : Život a učení na partikulárních školách v Čechách, Praha 1901

Vydané prameny

ed. Haasová-Jelínková, M. : Berní rula, 18.sv.-kraj Kouřimský-
1.díl,Praha 1952

ed. Haasová-Jelínková, M. : Berní rula, 19.sv.-kraj Kouřimský-
2.díl,Praha 1952

ed. Klímová, H. : Soupis poddaných podle víry z roku 1651,
Kouřimsko, Praha 1997

Kalousek, J. : Archiv český, díl 23, Praha 1906

Archivní prameny

Kniha trhová a gruntovní 1592-1684, SOA Mělník fond Kostelec nad
Labem

IV. Kniha gruntovní 1616-1639/1651, SOA Mělník fond Kostelec
nad Labem

V. Kniha gruntovní 1604-1707, SOA Mělník fond Kostelec nad
Labem

Internetové stránky pro výběr obrazové přílohy

www.philashop.cz

www.kostececnlab.cz

www.ovcarv.cz